

ESTEETTÖMYYS VAAJAKOSKEN ALUEKIRJASTOSSA

Romppanen Päivi
Tolppanen Minna

Opinnäytetyö
Helmikuu 2011

Palvelujen tuottamisen ja johtamisen koulutusohjelma
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala

Tekijä(t) ROMPPANEN, Päivi TOLPPANEN, Minna	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 07.02.2011
	Sivumäärä 64	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus ( ) saakka	Verkojulkaisulupa myön- netty (X)
Työn nimi ESTEETTÖMYYS VAAJAKOSKEN ALUEKIRJASTOSSA		
Koulutusohjelma Palvelujen tuottamisen ja johtamisen koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) PARTANEN, Soili		
Toimeksiantaja(t) Vaajakosken aluekirjasto		
Tiivistelmä <p>Työn toimeksiantajana oli Vaajakosken aluekirjasto. Opinnäytetyön tavoitteena oli auttaa Vaajakosken aluekirjastoa parantamaan tilojensa esteettömyyttä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, miten hyvin liikkumis- ja toimintarajoitteiset asiakkaat pystyvät asioimaan ja liikkumaan Vaajakosken aluekirjastossa. Työn tarkoituksena oli myös arvioida kirjastorakennuksen esteettömyyttä.</p> <p>Työssä käytettiin kahta laadullista tutkimusmenetelmää: havainnointia ja teemahaastattelua. Havainnoinnissa käytettiin pyörätuolia tilojen esteettömyyden arvioimiseen sekä tehtiin mittauksia rullamitala. Työssä haastateltiin sekä kirjaston työntekijöitä että asiakkaita. Haastatteluja tehtiin yhteensä 12, ja ne toteutettiin syksyllä 2010.</p> <p>Tutkimuksessa selvisi, että Vaajakosken aluekirjastossa on paljon kehittämistä esteettömyyteen liittyvissä asioissa. Sekä kirjaston henkilökunta että asiakkaat pitivät esteettömyyttä ja sen kehittämistä tärkeänä. Vaajakosken kirjastorakennuksen tärkeimmät kehittämiskohteet ovat sisäänkäynnin ovet sekä ulkopuolella olevat portaat ja luiska. Muita esiin nousseita kehittämiskohteita ovat wc-tilat, korkeat hyllyt, palvelupiste, lainaus- ja palautusautomaatit sekä hyllyjen välit. Lisäksi henkilökunnan haastatteluista kävi ilmi, että työntekijät tarvitsevat lisää koulutusta esteettömyysasioista.</p> <p>Työstä hyötyvät eniten liikkumis- ja toimintarajoitteiset asiakkaat. Lisäksi myös Vaajakosken aluekirjasto, sen työntekijät ja muut asiakkaat hyötyvät tutkimuksesta. Kehittämisehdotusten pohjalta Vaajakosken aluekirjasto voi helpottaa liikkumis- ja toimintarajoitteisten asiakkaiden asiointia kirjastossa.</p>		
Avainsanat (asiasanat) esteettömyys, Vaajakosken aluekirjasto, liikkumisrajoitteiset henkilöt, esteetön rakennus		
Muut tiedot		

Author(s) ROMPPANEN, Päivi TOLPPANEN, Minna	Type of publication Bachelor's thesis	Date 07.02.2011
	Pages 64	Language Finnish
	Confidential ( ) Until	Permission for web publica- tion (X)
Title ACCESSIBILITY IN VAAJAKOSKI LIBRARY		
Degree Programme Degree Programme in Service Management		
Tutor(s) PARTANEN, Soili		
Assigned by Vaajakoski library		
Abstract <p>This thesis was assigned by Vaajakoski library and its aim was to help Vaajakoski library improve the accessibility of their premises. Another aim of the thesis was to examine how well handicapped customers were able to move around in Vaajakoski library. In addition, one of the main objectives was to evaluate the accessibility of the library.</p> <p>The study was conducted by using two research methods: observation and theme interviews. The observation was carried out by using a wheelchair and a measuring tape. Some of the library employees and customers were interviewed. Twelve interviews were conducted in all during the autumn of 2010.</p> <p>The results of the study indicated that there were many lacks in the accessibility and several matters should be improved in Vaajakoski library. The library employees and customers considered improving the accessibility very important. The most important improvement areas were the outside stairs and the ramp as well as the entrance doors. Other improvement areas were the toilets, high shelves, the service point, the borrowing and returning machines and the space between the shelves. Furthermore the interviews revealed that the employees need more education concerning the accessibility.</p> <p>The thesis will benefit handicapped customers, the library and its customers. Based on the development ideas Vaajakoski library will be able to make its handicapped customers' moving around easier in the library.</p>		
Keywords accessibility, Vaajakoski library, handicapped persons, accessible building		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	4
2	TOIMIVA KULTTUURIKOHDDE.....	6
2.1	Esteettömyys.....	6
2.2	Esteetön rakennus.....	7
3	LIKKUMIS- JA TOIMINTARAJOITTEISET HENKILÖT	11
3.1	lääkkäät.....	12
3.2	Pyörätuolilla kulkevat	13
3.3	Lastenvaunujen kanssa kulkevat	14
3.4	Kuulovammaiset.....	15
3.5	Näkövammaiset	16
4	LAINSÄÄDÄNTÖ	17
4.1	Lain mukainen yhdenvertaisuus.....	17
4.2	Lain mukainen rakentaminen.....	18
4.3	EU:n toimintasuunnitelma	19
5	ESTEETTÖMYYDEN ARVIOINTIMENETELMÄT	20
5.1	Design for all	20
5.2	Kulttuuria kaikille	21
5.3	Housing Enabler	22
6	VAAJAKOSKEN ALUEKIRJASTO.....	23
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	24
7.1	Työn tarkoitus ja tutkimusongelma.....	24
7.2	Tutkimusmenetelmät.....	25
7.2.1	Havainnointitutkimus.....	25
7.2.2	Teemahaastattelu.....	27
7.3	Tutkimuksen luotettavuus	29

8	HAVAINNOINTITUTKIMUKSEN TULOKSET	30
8.1	Ulkotilat.....	30
8.2	Aulatilat.....	32
8.3	Kirjastotilat.....	34
9	TEEMAHAASTATELUN TULOKSET	38
9.1	Esteettömyys.....	38
9.2	Vaajakosken aluekirjasto	39
9.3	Kehitysehdotukset	41
10	ESTEETTÖMYYDEN KEHITTÄMINEN VAAJAKOSKEN ALUEKIRJASTOSSA	42
11	POHDINTA	44
	LÄHTEET.....	46
	LIITTEET	49
	Liite 1. Kulttuurikohteiden esteettömyyden tarkistuslista	49
	Liite 2. Asiakkaiden teemahaastattelun kysymykset	62
	Liite 3. Henkilökunnan teemahaastattelun kysymykset.....	64

KUVIOT

KUVIO 1.	Liikkumisrajoitteisille sopiva sisäänkäynti.....	8
KUVIO 2.	ISA-tunnuskuva	9
KUVIO 3.	Wc-tilan mitoitukset.....	11
KUVIO 4.	Havainnointitutkimuksessa käytetty pyörätuoli.....	26
KUVIO 5.	Vaajakosken aluekirjaston luiska	31
KUVIO 6.	Wc-istuimen vieressä ei ole riittävästi vapaata tilaa pyörätuolille.....	33
KUVIO 7.	Lehtilukusali	34
KUVIO 8.	Lainausautomaatti.....	35
KUVIO 9.	Hissi	37
KUVIO 10.	Kirjastotila	40

KUVIO 11. Kirjastorakennuksen sisäänkäynnin ovet sisäpuolelta katsottuna 43

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Ikääntyvä väestö vuosina 2009, 2015 ja 2040 12

1 JOHDANTO

Esteettömyys on ajankohtainen tarkastelun kohde. Esteettömyyden merkitys korostuu tulevaisuudessa, koska iäkkäiden määrä kasvaa jatkuvasti. Tämän lisäksi myös liikkumis- ja toimintarajoitteisille henkilöille halutaan antaa tasapuolinen mahdollisuus osallistua yhteiskunnan kaikkiin toimintoihin. Tässä työssä esteettömyyttä tarkastellaan tilojen toimivuuden näkökulmasta. Työn kannalta oleellista on se, miten liikkumis- ja toimintarajoitteiset henkilöt pääsevät tiloihin ja miten he pystyvät liikkumaan niissä.

Opinnäytetyön toimeksiantajana on Vaajakosken aluekirjasto. Kirjastolle esteettömyys on tärkeä asia, koska kirjaston tarkoituksena on palvella tasapuolisesti kaikkia henkilöitä ja olla kaikkien saavutettavissa erilaisista toimintarajoitteista huolimatta. Vaajakosken kirjastorakennus on rakennettu 1980-luvulla, ja silloin esteettömyyttä ei ole otettu huomioon. Nykyisin laki määrää, että kaikki uudisrakennukset on rakennettava esteettömiksi. Lisäksi korjaus- ja muutostöissä on sovellettava esteettömyyttä koskevia määräyksiä.

Tietoperustassa käsitellään liikkumis- ja toimintarajoitteisia henkilöitä, heidän oikeuksiaan lain mukaan ja esteetöntä rakennusta. Lisäksi siinä esitellään erilaisia esteettömyyden arviointimenetelmiä ja Vaajakosken aluekirjasto. Vaikka tietoperustassa käsitellään kuulo- ja näkövammaisia, tutkimuksesta ne on rajattu pois. Opinnäytetyössä ei selvitetä Vaajakosken aluekirjaston asiakastyytyväisyyttä.

Työssä käytetään kahta tutkimusmenetelmää: havainnointia ja teemahaastattelua. Havainnoinnissa käytetään pyörätuolia sekä tehdään mittauksia rullamitalla. Työssä haastatellaan sekä kirjaston henkilökuntaa että asiakkaita. Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, miten hyvin liikkumis- ja toimintarajoitteiset asiakkaat pystyvät asioimaan ja liikkumaan Vaajakosken aluekirjastossa. Työn tarkoituksena on myös arvioida kirjastorakennuksen esteettömyyttä. Opinnäytetyön tavoitteena on auttaa Vaajakosken aluekirjastoa parantamaan tilojensa esteettömyyttä ja täten helpottaa liikkumis- ja toimintarajoitteisten asiakkaiden asiointia.

Tutkimustuloksissa esitellään havainnointitutkimuksen ja teemahaastattelun tulokset. Teemahaastattelun tulokset jaotellaan teemoittain, ja asiakkaiden ja henkilökunnan vastauksia käsitellään rinnakkain. Työn lopussa olevassa pohdintaosuudessa on tiivistelmä tuloksista.

2 TOIMIVA KULTTUURIKOHDE

Kulttuurikohte on sellainen julkinen tila, joka on suunnattu kaikille henkilöille. Kulttuurikohteita ovat esimerkiksi kirjastot, museot ja teatterit. Kulttuurikohteeseen pääsy ei ole kuitenkaan aina esteetöntä. Liikkumis- ja toimintarajoitteisten henkilöiden kulttuurikohteeseen tutustumista hankaloittavat erilaiset asiat, kuten sijainti ja kohteessa olevat esteet. Kulttuurikohdetta suunniteltaessa ja rakentaessa on tärkeää ottaa huomioon rakennuksen käyttötarkoitus ja käyttäjien tarpeet. Lisäksi on tärkeää suunnitella tarkkaan, miten eri toiminnot, kuten kalusteet ja työpisteet, sijoitetaan tilaan. (Teräsvirta 2007, 4.)

Toimivan kulttuurikohteen täytyy olla myös esteetön. Esteettömällä tilalla tarkoitetaan sellaista tilaa, joka on kaikille toimiva, turvallinen ja miellyttävä. Lisäksi esteettömässä rakennuksessa kaikkien on helppo päästä eri tiloihin ja kerroksiin. Tämän lisäksi myös muiden tilojen ja toimintojen täytyy olla helppokäyttöisiä ja järkevästi suunniteltuja. (Invalidiliitto Ry 2010.)

2.1 Esteettömyys

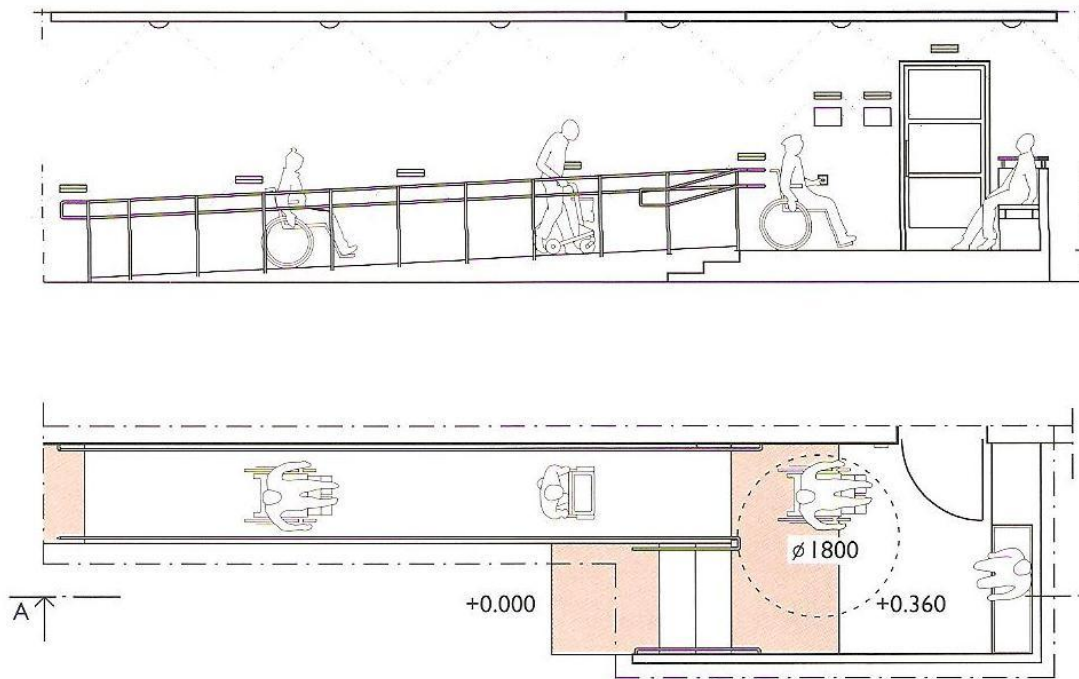
Termit saavutettavuus ja esteettömyys tarkoittavat melkein samaa asiaa, ja niitä käytetäänkin usein synonyymeina. Saavutettavuus on kuitenkin esteettömyyttä laajempi käsite ja se koostuu eri osa-alueista, joista esteettömyys on yksi. Muita osa-alueita ovat esimerkiksi tiedotukseen, ymmärtämiseen, talouteen ja sosiaalisuuteen liittyvät saavutettavuudet. (Turun ammattikorkeakoulu 2009, 11.)

Esteettömyydellä ei tarkoiteta pelkästään tilojen esteettömyyttä, vaan se on laaja kokonaisuus. Olennainen osa sitä ovat kansalaisten sujuva osallistuminen työntekoon, opiskeluun, kulttuuriin ja harrastuksiin. Lisäksi sillä tarkoitetaan myös palvelujen saavutettavuutta, välineiden käytettävyyttä, tiedon ymmärrettävyyttä ja mahdollisuutta osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. (Invalidiliitto Ry 2010.)

Esteettömällä ympäristöllä tarkoitetaan sitä, että ihmiset voivat toimia ja saavuttaa tavoitteensa erilaisista toimintakykyynsä tai aisteihinsa kuuluvista rajoitteista huolimatta. Esteettömyydestä on hyötyä muillekin kuin liikkumisrajoitteisille. Esimerkiksi tavaroiden kuljettaminen, siivoaminen ja tilojen huoltaminen helpottuvat esteettömässä ympäristössä. Esteettömyys kannattaa ottaa huomioon jo rakentamisvaiheessa, ja se vaatii vain hyvää suunnittelua ja suunnitelman toteutusta. Esteettömän rakennuksen rakentaminen ei maksa ylimääräistä ja esteettömyys mahdollistaa tilojen monipuolisen käytön myöhemmin. Esteettömyys tulee pitkällä aikavälillä myös edullisemmaksi, koska muutostarve vähentyy, kun tilat ovat toimivia. Tämän lisäksi toimintojen sujuvuus ja nopeus parantuvat. Esteettömyys lisää myös turvallisuutta. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2009, 54; Invalidiliitto Ry 2010.)

2.2 Esteetön rakennus

Suomen rakentamismääräyskokoelmassa on erilaisia määräyksiä, asetuksia ja säännöksiä, jotka koskevat esteetöntä uudisrakentamista. Esteetön rakennus on hyvin suunniteltu ja toteutettu. Sisäänkäynnit suunnitellaan myös liikkumis- ja toimintaraajoitteisille henkilöille sopiviksi. Ulkopuolisella sisäänkäyntialueella täytyy olla portaiden lisäksi myös luiska, jota liikkumisrajoitteiset henkilöt voivat käyttää. Sisäänkäyntialueiden yläpuolella pitää olla katos, sillä se suojaa sateelta ja lumelta. Katoksessa olisi hyvä olla myös liikkumisrajoitteisille henkilöille mitoitettu penkki, jossa he voivat odottaa kuljetusta. Penkki ei kuitenkaan saa sijaita kulkuväylällä. Ulko-oven edustalla tulee olla riittävästi tilaa, jotta myös liikkumisrajoitteiset mahtuvat avaamaan ja sulkemaan oven helposti. (Ks. kuvio 1.) Tuulikaapin täytyy olla riittävän tilava, jotta liikkumisrajoitteiset mahtuvat kulkemaan siinä hyvin. Tuulikaapissa ei saa olla paksua ja pehmeää mattoa, koska se vaikeuttaa kulkemista. Tuulikaapissa ja katoksessa täytyy olla hyvä valaistus. (Rakennustietosäätiö 2007, 32 - 33.)

KUVIO 1. Liikkumisrajoitteisille sopiva sisäänkäynti (Rakennustietosäätiö 2007, 32).

Parkkipaikalta täytyy olla helppokulkuinen ja selkeä tie sisäänkäynnille. Jos pysäköintipaikalta on sisäänkäynnille matkaa yli 50 m, liikkumisrajoitteisille tulisi varata oma pysäköintipaikka sisäänkäynnin läheisyyteen ja merkitä se kansainvälisellä liikkumisrajoitteisen ISA-tunnuskuvalle (Ks. kuvio 2.). Autolla täytyy päästä ajamaan sisäänkäynnin eteen. Liikkumisrajoitteisten henkilöiden pysäköintipaikkojen määrä riippuu rakennuksen pääkäyttötarkoituksesta. Yleisesti ottaen 50:tä pysäköintipaikkaa kohden tulisi olla kaksi liikkumisrajoitteisille tarkoitettua pysäköintipaikkaa. Tämän jälkeen jokaista alkavaa 50:tä autopaikkaa kohden tulee olla yksi pysäköintipaikka lisää liikkumisrajoitteisille henkilöille. (Rakennustietosäätiö 2007, 10, 20.)

KUVIO 2. ISA-tunnuskuva (Rakennustietosäätiö 2007, 75).

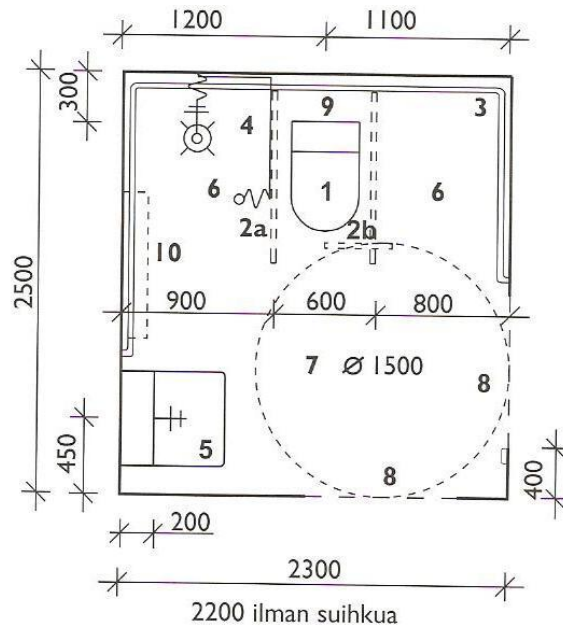
Jos rakennuksessa on useita kerroksia, pitää liikkumisrajoitteisille järjestää asianmukainen kulkuväylä tai -yhteys, kuten esimerkiksi hissi. Kerrosten välisiin matkoihin täytyy olla portaiden lisäksi hissien käyttömahdollisuus. Hissin täytyy olla riittävän tilava, ja painikkeiden olla sopivalla korkeudella, jotta myös pyörätuolissa istuvat henkilöt ylettyvät niihin. Matalampiin korkeuseroihin voi laittaa luiskan. Luiskan kaltevuusprosentti vaihtelee 5 – 8 %:n välillä. Julkisissa tiloissa kynnysten käyttöä kannattaa välttää. Jos kynnyks joudutaan kuitenkin laittamaan, se kannattaa suunnitella siten, että se voidaan tarvittaessa vaihtaa tai poistaa. Kynnyksen enimmäiskorkeus on 20 mm. (Rakennustietosäätiö 2007, 10, 22, 36.)

Hissin lisäksi kerroksien välissä täytyy olla myös portaat. Portaiden tulee olla helppokulkuiset ja turvalliset. Porrasaskelman korkeus sisällä ja katetuissa ulkotiloissa saa olla enintään 160 mm. Muissa ulkotiloissa korkeus saa olla enintään 130 mm. Askelman etenemän eli leveyden tulee olla vähintään 300 mm sisällä ja katetuissa ulkotiloissa. Muissa ulkotiloissa etenemän tulee olla vähintään 400 mm. Kerrosten välissä on hyvä olla ainakin yksi välitasanne levähtämistä varten. Portaisiin sijoitetaan myös suojakaiteet turvallisuutta lisäämään. Suojakaiteiden maksimikorkeus on 1 000 mm. Suojakaiteiden yläosaan sijoitetaan käsijohde, josta voi ottaa tukea portaita kulkiesä. (Rakennustietosäätiö 2007, 25 – 26.)

Suomen rakentamismääräyskokoelma on laatinut liikkumisrajoitteisten wc-tiloille mitoitusmitat. (Ks. kuvio 3.) Liikkumisrajoitteisten wc-tilat sijoitetaan siten, että niihin on helppo mennä. Yleensä ne sijoitetaan aulatilojen yhteyteen. Wc-tilojen ovien tulee avautua ulospäin. Wc-istuin sijoitetaan wc-tilaan siten, että sen kummallekin puo-

lelle jää tilaa pyörätuolille. Jos wc-istuin on sijoitettu seinän viereen siten, että vain toisella puolella on tilaa pyörätuolille, tulisi vasen- ja oikeakätisille olla omat wc-tilat. Oikeakätisille henkilöille tulisi varata vapaata tilaa wc-istuimen oikealle puolelle, ja vasenkätisille vasemmalle puolelle. Wc-tilojen ulkopuolelle tulee sijoittaa ISA-tunnuksen lisäksi kuva, josta selviää, onko wc-tila vasen- vai oikeakätisille henkilöille. (Rakennustietosäätiö 2007, 39 - 40.)

Kuviossa 3 kuvataan numerolla 1 wc-istuinta. Wc-istuimen korkeus on vähintään 450 mm, ja wc-istuimen kannen on kestävä 90 kg:n paino. Numero 2a kuvaa wc-istuimen käsitukia. Käsituet ovat tarkoituksenmukaisesti muotoillut, ja ne kestävät henkilön painon. Käsituet ovat käännettävät tai nostettavat, ja niiden keskinäinen etäisyys on 600 mm. Lisäksi käsitukien täytyy olla korkeussäädettäviä ja ulottua 200 mm wc-istuinta pidemmälle. Toisessa käsituessa on wc-paperiteline. Numero 2b kuvaa katosta roikkuvaa trapetsitankoa, joka sijoitetaan 100 mm wc-istuimen etureunasta. Numero 3 kuvaa seinäkäsitukia, jotka ovat 900 mm:n korkeudella. Numero 4 tarkoittaa suihkua ja käsisuihkua. Käsisuihku sijoitetaan enintään 300 mm:n etäisyydelle wc-istuimesta. Numero 5 on pesuallas, joka on kooltaan 400 x 550 mm. Pesualtaan pitää kestää tukeutumista ja 90 kg:n paino. Pesuallas sijoitetaan 800 mm:n korkeuteen lattiasta. Pesualtaan hana täytyy saada helposti auki yhdellä kädellä. Numero 6 kuvaa vapaata tilaa pyörätuolilta wc-istuimelle siirtymistä varten. Vapaata tilaa pitää olla 800 mm. Numero 7 kuvaa pyörätuolin pyörähdysympyrää, jonka halkaisija on 1 500 mm. Numero 8 näyttää oven paikan. Oven pitää olla avattavissa ja lukittavissa yhdellä kädellä. Oven saa hätätilanteissa avattua ulkoapäin yleisavaimella. Numero 9 kuvaa vapaata 300 mm:n tilaa, joka on wc-istuimen ja seinän välissä. Numero 10 kuvaa seinällä olevaa laskettavaa lastenhoitopöytää. (Rakennustietosäätiö 2007, 40.)

KUVIO 3. Wc-tilan mitoitukset (Rakennustietosäätiö 2007, 40).

3 LIKKUMIS- JA TOIMINTARAJOITTEISET HENKILÖT

Liikkumis- ja toimintarajoitteisilla henkilöillä tarkoitetaan tässä työssä niitä henkilöitä, joiden liikkumis- ja toimintakyky on rajoittunut joko pysyvästi tai tilapäisesti. Tämä rajoittuminen johtuu joko vammasta, ikääntymisestä, sairaudesta tai sen jälkitilasta, raskaudesta, pienten lasten tai kantamusten kanssa liikkumisesta. Usein liikkumisrajoitteiset tarvitsevat erilaisia apuvälineitä, kuten esimerkiksi pyörätuolia, rollaattoria, kainalosauvoja tai kävelykeppiä. Työssä tarkastellaan pyörätuolilla liikkuvia, iäkkäitä sekä lastenvaunujen kanssa kulkevia asiakkaita. (Rakennustietosäätiö 2007, 8; Kunto- liikuntaliitto 2010.)

Liikkumis- ja toimintarajoitteisia henkilöitä on arvon mukaan noin 10 % Suomen väestöstä. Näiden henkilöiden lukumäärän arvioiminen on vaikeaa, koska käsitteet ovat vaikeasti rajattavia ja määrä vaihtelee jatkuvasti. Tämän 10 %:n lisäksi on myös väliaikaisesti liikuntarajoitteisia henkilöitä, kuten esimerkiksi raskaana olevia ja lastenvaunujen kanssa kulkevia henkilöitä. Lisäksi noin puolet yli 65-vuotiaista henkilöistä kokee liikkumisen vaikeaksi. (Invalidiliitto Ry 2010.)

3.1 Iäkkäät

Vuonna 2009 Suomessa oli yli 65-vuotiaita henkilöitä yhteensä 17 % koko väestöstä eli yli 900 000 henkilöä. Ennusteiden mukaan vuonna 2015 yli 65-vuotiaita on noin 1,5 miljoonaa henkilöä. Vanhusten määrä on siis kovassa nousussa, ja se tulee nousemaan tulevaisuudessa vielä lisää. Syy iäkkäiden määrän nousuun on elinajan odotteen piteneminen ja sodan jälkeen syntyneiden suuren ikäpolven ikääntyminen. Väestön ikääntymisen ennustetaan kasvavan vuoteen 2040 saakka (ks. taulukko 1.). (Tilastokeskus 2010; Sarvimäki ym. 2010, 14 - 15.)

TAULUKKO 1. Ikääntyvä väestö vuosina 2009, 2015 ja 2040 (Tilastokeskus 2010).

Ikä	2009	2015	2040
65 – 74	483 362	1 101 760	1 427 795
Osuus väestöstä (%)	9	20,5	26,6
75 - 84	318 388	453 835	826 351
Osuus väestöstä (%)	5,9	8,5	15,4
85 -	108 691	121 706	269 373
Osuus väestöstä (%)	2	2,3	5
Yhteensä	910 441	1 677 301	2 523 519
Yhteensä osuus väestöstä (%)	16,9	31,3	47

Vanhuus alkaa noin 65 ikävuodesta. Vanhuuteen liittyy monenlaisia muutoksia, kuten esimerkiksi lihasten surkastuminen, painon lasku ja pituuden lyhentyminen. Nämä kaikki muutokset vaikeuttavat arjen rutiineista selviytymistä. Tämän vuoksi esimerkiksi painavien ovien avaaminen sekä kurkottaminen ja kumartuminen vaikeutuvat. (Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri 2008.)

Toimintakyky tarkoittaa ihmisen selviytymistä itseään tyydyttävällä tavalla niissä toiminnoissa ja elinympäristössä, jotka ovat hänelle merkityksellisiä. Lisäksi toimintakyky kuvaa sitä, miten hyvin ja itsenäisesti henkilö pärjää oman arkielämänsä tehtävissä. Ihmisen toimintakyky saattaa heikentyä monesta syystä, kuten esimerkiksi vamman tai sairauden vuoksi. Yleisin syy toimintakyvyn heikkenemiseen on kuitenkin ikääntyminen. Lisäksi usein myös sairaudet lisääntyvät ikääntymisen myötä. (Sarvimäki ym. 2010, 20.)

lökkäät henkilöt voivat käyttää liikkumisen helpottamiseksi erilaisia apuvälineitä, kuten esimerkiksi pyörällistä kävelytelinettä eli rollaattoria tai keppiä kävelyn tukemiseksi. Rollaattorilla liikkuva henkilö tarvitsee liikkumiseensa tilaa rollaattorin leveyden verran eli 850 mm. Kävelykeppejä on monenlaisia ja -pituisia. Kävelykeppiä käyttävän henkilön tilantarve riippuu myös henkilön koosta, mutta keskimäärin tilaa tarvitaan noin 650 – 750 mm. (Rakennustieto 2007, 12 – 13.)

3.2 Pyörätuolilla kulkevat

Pyörätuolin käyttäjiä on monenlaisia. Heitä on eri-ikäisiä, eri kokoisia ja eri tavalla vammautuneita. Vamman vaikeusaste ja pyörätuolin ominaisuudet vaikuttavat siihen, miten pyörätuolin käyttäjä pystyy toimimaan. Pyörätuolit ovat joko sähkö- tai käsikäyttöisiä. Pyörätuolien koko vaihtelee myös huomattavasti asiakkaan koon ja iän mukaan. Lisäksi pyörätuoleihin voi tarvittaessa liittää erilaisia lisävarusteita. Samaa pyörätuolia voi käyttää sekä sisä- että ulkotiloissa. Sisä- ja ulkokäyttöön voi myös hankkia erilliset pyörätuolit. (Invalidiliitto Ry 2010.)

Käsiikäyttöisen sisäpyörätuolin pyörähdysympyrä on 1 500 mm ja ulkopyörätuolin pyörähdysympyrä on 1 800 – 2 300 mm. Käsiikäyttöisen sisäpyörätuolin leveys on 600 – 750 mm. Lisäksi sen molemmille puolille pitää varata 50 mm:n kokoinen tila, jotta pyörätuolia mahtuu hyvin pyörittämään eteenpäin. Sähkökäyttöisen pyörätuolin pyörähdysympyrä on 2 500 mm. Sähkökäyttöisen sisäpyörätuolin leveys on 550 – 750 mm ja pituus 1 000 – 1 200 mm. Sähkökäyttöisen ulkopyörätuolin leveys on 850 mm ja pituus 1 400 mm. (Rakennustietosäätiö 2007, 12.)

Kirjastossa asioidessa pyörätuolilla kulkevalle henkilölle voi muodostua ongelmalliseksi kirjojen ottaminen ylä- tai alahyllyiltä. Lisäksi esimerkiksi tietokonepisteeseen asettautuminen voi olla hankalaa, jos tilaa ei ole tarpeeksi tai tietokonepiste on väärällä korkeudella. Kynnysten ylittäminen on myös hankalaa pyörätuolilla kulkevalle henkilölle.

3.3 Lastenvaunujen kanssa kulkevat

Lastenvaunujen kanssa kulkevien henkilöiden määrää on vaikea arvioida, koska se vaihtelee jatkuvasti. Vuoden 2009 lopussa 0 – 4-vuotiaita lapsia oli Suomessa yhteensä 298 114. Lastenvaunuja ja -rattaita on erilaisia ja eri kokoisia. Vaunut ovat rattaita isompia, ja siksi tässä työssä tarkastellaan vaunujen mittoja. Lastenvaunujen kanssa kulkeva henkilö tarvitsee tilaa pituussuunnassa 1 700 mm ja leveysuunnassa 700 mm. Kaksosvaunut tarvitsee tilaa kuitenkin leveysuunnassa 900 mm. (Tilastokeskus 2010; Rakennustieto 2007, 13.)

Lastenvaunujen kanssa kulkevan henkilön kannalta erityisen tärkeää on riittävän suuri tila, jossa mahtuu hyvin kulkemaan lastenvaunujen kanssa. Lisäksi lastenvaunujen kanssa kulkemista hankaloittavat kynnykset, tasoerot, portaat, sisäänkäynnit ja ovet. Tämän lisäksi on myös otettava huomioon, että vaunuissa on pieni lapsi tai vauva. Tästä syystä kyydin on oltava mahdollisimman tasaista, jotta vauva on turvassa eikä vahingoitu.

Liikkumisrajoite, joka johtuu lastenvaunuista, ei ole pysyvää, vaan se kestää enintään yhden lapsen kohdalla noin neljä vuotta. Useimmiten lastenvaunua työntävä henkilö on muuten täysin liikkumis- ja toimintakykyinen. Näin ollen hän siis pystyy ilman lastenvaunuja toimimaan normaalisti, eikä esimerkiksi kumartuminen tai kurkottaminen ole ongelmallista.

3.4 Kuulovammaiset

Kuulovammaisuus on laaja käsite ja siihen kuuluu kolme pääryhmää: huonokuuloiset, kuuroutuneet ja kuurot. Kuulovammaiset ovat melko suuri vammaisryhmä, ja heitä on Suomessa noin 740 000. Huonokuuloisia on enemmän kuin kuuroutuneita ja kuuroja. Väestön ikääntyminen lisää huonokuuloisten määrää, koska ikääntyessä kuulo heikentyy. Huonokuuloiset yleensä kuulevat puhetta ja käyttävät puhekieltä kommunikoinnissa. Huonokuuloiset voivat kuitenkin myös käyttää huuliolukua ja viittomakieltä apunaan. Kuuluvamman vaikeusasteesta riippuen he saattavat käyttää erilaisia apuvälineitä, kuten esimerkiksi kuulokojetta tai induktiosilmukkaa. (Essityöryhmä 2007.)

Kuuro henkilö on ollut syntymästään asti kuuro, tai on menettänyt kuulonsa ennen puheen oppimista varhaislapsuudessaan. Kuuron äidinkieli on yleensä viittomakieli. Kuuroutunut henkilö on menettänyt kuulonsa vasta sen jälkeen, kun on jo oppinut puhumaan. Kuuroutuneen äidinkieli on suomen kieli. Puheen ymmärtäminen on kuitenkin hankalaa tai mahdotonta ja kommunikaation apuna käytetään huuliolukua ja viittomakieltä. (Essityöryhmä 2007.)

Kuulovamma vaikeuttaa kuulovammaisen elämää monin eri tavoin. Esimerkiksi meluisassa ja kaikuvassa tilassa puheesta ja muista äänistä sekä niiden suunnasta on vaikeaa saada selvää. Riittämätön tai häikäisevä valaistus hankaloittaa huulilta lukemista ja viittomakielen seuraamista. Näistä syistä esimerkiksi informaation saaminen vaikeutuu, jos se annetaan ainoastaan puhuttuna. Tämän vuoksi myös tekstimuotoi-

sen tai visuaalisen tiedon antaminen on tärkeää. Julkisia tiloja voidaan kehittää kuu-
lovammaisia palvelevimmiksi esimerkiksi induktiosilmukoiden avulla. (Essityöryhmä
2007.)

3.5 Näkövammaiset

Näkövammaisuus ilmenee heikkonäköisyytenä tai sokeutena. Näkövammaisia eivät
ole ne henkilöt, joiden näkökyky voidaan korjata silmälaseilla normaaliksi tai jos toi-
sessa silmässä on normaali näkö. Heikkonäköisiä on Suomessa noin 70 000 ja sokeita
10 000. Silmänpohjan rappeuma aiheuttaa Suomessa yleisemmin näkövammaisuut-
ta. Aikuisiällä näkövammoja aiheuttavat myös silmänpainetauti ja diabeteksesta joh-
tuvut silmänpohjamuutokset. Synnynnäiset kehityshäiriöt ja näköhermoston viat ai-
heuttavat lapsille näkövammaisuutta. (Näkövammaisten Keskusliitto ry.)

Heikkonäköisten näkökyky vaihtelee suuresti. Ongelmia näkemiseen liittyen saattaa
aiheuttaa esimerkiksi lukeminen ja ympäristön havaitseminen. Heikkonäköisten nä-
kökyky on yleensä kuitenkin sen verran riittävä, etteivät he tarvitse valkoista keppiä
liikkumiseen. Heikkonäköisillä esiintyy myös hämäräsokeutta ja häikäistymisher-
kyyttä. Sokea henkilö on menettänyt suuntausnäön vieraassa ympäristössä sekä lu-
kunäön. Sokea voi kuitenkin nähdä valon ja hahmoja. Sokeat saattavat pystyä luke-
maan lukutelevision avulla. (Näkövammaisten Keskusliitto ry.)

Yleisempiä näkövamman aiheuttamia ongelmia ovat esimerkiksi suunnistautuminen,
etäisyyksien arviointi, tasoerojen havaitseminen ja häikäistyminen. Nämä saattavat
aiheuttaa näkövammaiselle kompastumisia, putoamisia tai törmäämisiä. Näkövam-
maisten liikkumista julkisissa tiloissa voidaan helpottaa riittäväällä valaistuksella, sel-
keillä värikontrasteilla, ääniopasteilla ja hyvällä kalusteiden sijoittelulla. Näkövam-
maisten henkilöiden on vaikeaa käyttää itsepalveluautomaatteja ja vuoronumerojär-
jestelmiä. Tämän vuoksi henkilökohtainen palvelu on tarpeellista ja tärkeää. (Näkö-
vammaisten Keskusliitto ry.)

4 LAINSÄÄDÄNTÖ

Esteettömyys on ajankohtainen ja tärkeä asia yhteiskunnassamme. Lainsäädäntö on myös huomioinut esteettömyyttä laeissa ja asetuksissa, kuten esimerkiksi perustuslaissa, yhdenvertaisuuslaissa, sekä maankäyttö- ja rakennuslaissa ja -asetuksissa. Lisäksi esteettömyyttä on huomioitu myös EU-lainsäädännössä.

4.1 Lain mukainen yhdenvertaisuus

Perustuslaissa määrätään, että ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lisäksi kaikki ihmiset ovat Suomen perustuslain edessä yhdenvertaisia. (L 11.6.1999/731.)

Yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista. Tämän lisäksi sen tarkoituksena on tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojaa syrjintätilanteissa. (L 20.1.2004/21.)

Yhdenvertaisuuslain mukaan syrjintä on sitä, että jotain henkilöä kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotain muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vastaavanlaisissa tilanteissa. Syrjinnäksi luetaan myös se, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun erityisen epäedulliseen asemaan muihin verrattuna. (L 20.1.2004/21.)

Lisäksi lainsäädännössä on asetus vammaisuuden perusteella järjestettävästä palveluista ja tukitoiminnoista. Tämän asetuksen mukaan kunnan tulee ehkäistä ja poistaa

vammaisten henkilöiden toimintamahdollisuuksia rajoittavia esteitä ja haittoja siten, että he voivat toimia yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä. Lisäksi palvelut ja tukitoimet, joita vammaiset henkilöt tarvitsevat, on järjestettävä siten, että ne tukevat heidän omatoimista suoriutumistaan. (A 18.9.1987/759.)

4.2 Lain mukainen rakentaminen

Rakennetussa ympäristössä rakentamisen esteettömyys perustuu maankäyttö- ja rakennuslakiin. Lain tavoitteena on luoda edellytykset hyvälle elinympäristölle sekä edistää ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävästä kehityksestä järjestämällä alueiden käyttöä ja rakentamista edellä mainittujen ehtojen mukaisesti. Lain mukaan rakennuksen tulee soveltua sellaisten henkilöiden käyttöön, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut. (L 5.2.1999/132.)

Maankäyttö- ja rakennusasetuksen mukaan kaikilla henkilöillä on oltava tasavertainen mahdollisuus päästä hallinto ja palvelurakennuksiin sekä liike- ja palvelutiloihin. Tämän lisäksi näiden tilojen ja rakennusten rakennuspaikan tulee soveltua myös niiden henkilöiden käyttöön, joiden kyky liikkua tai muutoin toimia on rajoittunut. (A 10.9.1999/895.)

Suomen rakentamismääräyskokoelma antaa tarkempia säännöksiä liikkumisestettömästä rakentamisesta. Rakentamismääräyskokoelman on laatinut ympäristöministeriö ja sen määräykset ovat velvoittavia ja ne koskevat uuden rakennuksen rakentamista. Tämä tarkoittaa sitä, että uusi rakennus rakennetaan aina esteettömäksi. Lisäksi myös rakennuksen korjaus- ja muutostyössä määräyksiä on sovellettava, ellei toisin ole määrätty. (Valtion ympäristöhallinto 2010.)

4.3 EU:n toimintasuunnitelma

Euroopan Unioni on myös ottanut huomioon toiminnassaan liikkumis- ja toimintarajoitteisten oikeudet. EU on kehittänyt esteettömyyden parantamiseksi toimintasuunnitelman, jonka nimi on ”The EU Disability Action Plan”. Tämä toimintasuunnitelma kuuluu laajempaan kokonaisuuteen, jonka englanninkielinen nimi on ”The European Disability Strategy”. Toimintasuunnitelma on ollut käytössä jo vuodesta 2003 lähtien, ja se toimii edelleen. (European Commission 2010.)

Toimintasuunnitelman tarkoituksena on luoda tasavertaiset mahdollisuudet liikkumis- ja toimintarajoitteisille henkilöille. Toimintasuunnitelma esittää keinot tasavertaisuuden toteuttamiseen käytännössä. Toimintasuunnitelmaa käytetään varmistamaan, että liikkumis- ja toimintarajoitteisten erityistarpeet on sisällytetty kaikkiin olennaisiin EU:n toimintalinjoihin. (European Commission 2010.)

Tämän toimintasuunnitelman periaatteena on, että saavutettavuus- ja esteettömyysasioita ei käsitellä erikseen, vaan ne huomioidaan koko yhteiskunnassa. Tämä tarkoittaa sitä, että liikkumis- ja toimintarajoitteisten tarpeet ja tukitoimet huomioidaan lainsäädännössä sekä yleisissä säännöksissä. Euroopan komissio haluaa parantaa saavutettavuutta toimintasuunnitelman avulla. (European Commission 2010.)

Toimintasuunnitelma on kaksivuotinen. Kaksivuotiskaudelle määritellään tavoitteet, joilla edistetään saavutettavuutta. Vuoden 2008 - 2009 toimintasuunnitelma on jatkoa vuoden 2006 – 2007 suunnitelmalle. Sen tarkoituksena oli mm. asettaa saavutettavuus etusijalle, jotta liikkumis- ja toimintarajoitteisten henkilöiden oikeudet parani-
sivat. Päämäärän toteutumiseksi piti tehdä monia toimenpiteitä, kuten esimerkiksi poistaa esteitä, jotka vaikeuttivat liikkumis- ja toimintarajoitteisten henkilöiden toimia yhteiskunnan tasa-arvoisina jäseninä. (European Commission 2010.)

5 ESTEETTÖMYYDEN ARVIOINTIMENETELMÄT

5.1 Design for all

Design for All eli DfA -periaate tarkoittaa suomeksi ”suunniteltu kaikille”. Tämän periaatteen mukaan ympäristöt, tuotteet ja palvelut tulisi suunnitella siten, että ne ovat helppokäyttöisiä, esteettömiä ja houkuttelevia mahdollisimman laajalle käyttäjäkunnalle. Lisäksi DfA ulottuu kaikkiin muihinkin yhteiskunnan toimintoihin. DfA:n tavoitteena on pyrkiä tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. (Teräsvirta 2007, 5.)

DfA – käsite esiintyi ensimmäisen kerran jo 1960-luvulla rakennetun ympäristön yhteydessä. Suomen DfA-verkosto on osa eurooppalaista kansallisten asiantuntijaverkostojen kokonaisuutta. Suomessa DfA-verkoston päämääränä on lisätä DfA-tietoisuutta yrityksille, julkiselle sektorille ja kansalaisille. Suomen DfA-verkosto tuottaa kehittämis- ja tutkimushankkeita. Sen tavoitteena on myös herättää aktiivisia ja monialaisia keskusteluja. Suomen DfA-verkostossa oli vuoden 2007 lopussa 39 jäsenorganisaatiota. Jäsenorganisaatioita ovat mm. tutkimuslaitokset, yliopistot, käyttäjäorganisaatiot ja tutkimusrahoittajat. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2009.)

DfA-periaate edistää mm. palvelujen käytettävyyttä, saavutettavuutta ja esteettömyyttä kaikille käyttäjille. DfA-työkalujen avulla suunnittelijat pystyvät ymmärtämään liikkumis- ja toimintarajoitteisten tarpeita ja monimuotoisuutta. DfA-työkalut ovat tarkistuslistoja erilaisiin tiloihin, tapahtumiin ja viestinnän toteutukseen. Nämä työkalut ovat erityisen tärkeitä arkkitehdeille rakennuksen suunnitteluvaiheessa. Myös käyttäjien on hyvä olla arkkitehtien kanssa mukana suunnitteluprosessissa. (Kempainen 2008, 17.)

5.2 Kulttuuria kaikille

Kulttuuria kaikille – palvelusta löytyy paljon tietoa ja monenlaisia esimerkkejä siitä, miten kulttuurikohteiden saavutettavuutta voisi parantaa. Kulttuuria kaikille -palvelu toimii yhteistyössä myös kansainvälisten verkostojen kanssa ja osallistuu yhteistyöhankkeisiin. Kansainvälisen yhteistyön tavoitteena on lisätä taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta. Palvelusta hyötyvät erityisesti kulttuurialan työntekijät. Kulttuuria kaikille -palvelu järjestää ja tarjoaa koulutuksia, saavutettavuuskartoituksia, yhteyksiä asiantuntijaverkostoihin ja verkkojulkaisuja. (Kulttuuria kaikille 2010.)

Koulutuksessa saa neuvoja siitä, miten toimiva kulttuuripalvelu järjestetään. Palvelu auttaa koulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Kulttuuria kaikille -palvelun saavutettavuuskartoitukset antavat tietoa palvelun ja tilan kehittämistarpeista. Kartoituksessa haastatellaan henkilökuntaa ja havainnoidaan tiloissa erilaisia asioita saavutettavuuteen liittyen. Näin saadaan tarkkaa tietoa kohteen tämän hetkisestä tilasta. Palvelu ylläpitää asiantuntijaverkosta, jonka kautta saa yhteyden asiantuntijoihin. Palvelun tuottamat ajankohtaiset verkkojulkaisut antavat lisätietoa saavutettavuudesta ja sen kehittämisestä. (Kulttuuria kaikille 2010.)

Sen lisäksi, että kulttuuria kaikille -palvelu tekee saavutettavuuskartoituksia, heiltä saa myös erilaisia tarkistuslistoja. Näiden listojen avulla voi helposti itse tarkistaa mm. kulttuurikohteiden esteettömyyttä ja toimivuutta. Esimerkiksi kulttuurikohteiden esteettömyyden tarkistuslista koostuu seitsemästä eri osa-alueesta. Ne ovat: 1) tiedotus, 2) rakennuksen ja ympäristön saavutettavuus ja esteettömyys, 3) yleiskatsaus rakenteellisiin yksityiskohtiin, turvallisuuteen ja suunnistautumiseen, 4) saavutettava esitys, 5) saavutettava näyttely, 6) tietokone, video ja muu audiovisuaalinen viestintä sekä 7) strategia. (Kulttuuria kaikille 2010.)

5.3 Housing Enabler

Housing Enabler on fyysisen ympäristön esteettömyyden arviointimenetelmä, ja se soveltuu erityisesti ikääntyville sekä liikkumis- ja toimintarajoitteisille henkilöille. Menetelmä on alun perin lähtöisin Yhdysvalloista, ja se on ollut käytössä Suomessa muutaman vuoden ajan. Menetelmällä arvioidaan asuinympäristössä olevia ongelmia asukkaan fyysisen toimintakyvyn näkökulmasta. Menetelmän tarkoituksena on saada fyysinen ympäristö tukemaan asukkaan päivittäisiä toimintoja hänen omassa asuin- ympäristössään. Housing Enablerin tietokoneohjelman avulla voidaan kuvata esteettömyyden riskejä yksilö- ja yhteisötasolla. Housing Enabler -menetelmää käytetään Suomessa tiettyihin uudis-, korjaus- ja lisärakennuskohteisiin. (Suomen kuntaliitto 2007.)

Suomessa Housing Enabler -menetelmää on kehittänyt professori, toimintaterapeutti Susanne Iwarsson. Housing Enabler -menetelmällä on Iwarssonin mukaan kolme vahvuutta. Ensimmäinen vahvuus on, että menetelmä arvioi sekä yksilön toimintakykyä että ympäristön vaikutusta. Tällä tavalla saadaan selville yksilön ja ympäristön yhteensopivuus. Monissa muissa arviointimenetelmissä otetaan huomioon vain toinen näistä osatekijöistä. Menetelmän toisena vahvuutena on, että se arvioi myös erilaiset liikkumis- ja toimintarajoitteiden yhdistelmät. Tämä on tärkeää, koska esimerkiksi iäkkäillä ihmisillä on usein monia erilaisia rajoitteita, jotka vaikeuttavat arjen toimintoja. Kolmantena vahvuutena on, että Housing Enabler kuvaa esteettömyysongelmien kokonaisvaikutusta myös määrällisesti pisteyttämällä ongelmat. (Jyväskylän yliopisto 2008.)

Housing Enabler -menetelmä etenee kolmen vaiheen mukaan. Ensimmäisessä vaiheessa määritellään henkilön liikkumis- ja toimintarajoitteet sekä apuvälineiden tarve. Tämän jälkeen arvioidaan asuinympäristössä olevia ympäristöesteitä. Lopuksi lasketaan saadut pisteet yhteen. (Helassalo 2005, 5.)

6 VAAJAKOSKEN ALUEKIRJASTO

Vaajakosken aluekirjasto on yksi Jyväskylän Aalto-kirjastoista, joita on kaikkiaan 15. Aalto-kirjastot sijaitsevat Jyväskylän eri kaupunginosissa: keskustassa, Halssilassa, Huhtasuolla, Keltinmäessä, Keljonkankaalla, Korpilahdella, Kortepohjassa, Kuokkalassa, Kypärämäessä, Lohikoskella, Palokassa, Säynäsalossa, Tikkakoskella, Vaajakoskella ja Vesangalla. Tämän lisäksi sellaisilla Jyväskylän alueilla, joissa ei ole kirjaston toimipistettä, kiertävät kirjastoautot Aino, Martti ja Wivi. (Jyväskylän kaupunki 2010.)

Vaajakosken aluekirjasto sijaitsee Vaajakosken keskustassa, osoitteessa Urheilutie 36 B. Kirjastorakennuksen pinta-ala on 1 688m², ja sen on suunnitellut arkkitehtitoimisto Olavi Noronen Ky. Kirjaston kanssa samoissa tiloissa toimii myös kansalaisopisto ja yhteispalvelupiste. Kirjastorakennuksessa on kaksi kerrosta. Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsevat kirjaston lainausosastot aikuisille ja lapsille sekä yhteispalvelupiste ja toisessa kirjaston henkilökunnan työtilat sekä kansalaisopisto. Lisäksi kirjastotiloissa ovat musiikkiosasto, lehtilukusali ja käsikirjasto. Rakennuksessa on myös kirjastoauton tilat ja varastotilat. (Jyväskylän kaupunki 2010.)

Musiikkiosastolla on kuuntelupiste, jossa asiakkaat voivat kuunnella musiikkiäänitteitä. Asiakkaiden käytettävissä on kopiokone, jolla voi ottaa kopioita pientä maksua vastaan. Lisäksi asiakkaiden käytössä on tietokoneita, joissa on Internet-yhteys. Henkilökunta auttaa tarvittaessa asiakkaita ongelmatilanteissa. Kirjaston asiakaspysäköintipaikat ovat terveysaseman luona kirjastoa vastapäätä. Lisäksi asiakaspysäköintipaikkoja löytyy Urheilutien ja Viistotien kulmassa olevalta kentältä. Kirjastoauton ja henkilökunnan pysäköintipaikat ovat kirjaston päädyssä. (Jyväskylän kaupunki 2010.)

Vaajakosken aluekirjasto on toiseksi suurin Jyväskylän Aalto-kirjastoista, suurin on pääkirjasto. Kokoelman laajuus on noin 114 000 nidettä. Musiikkiäänitteitä on noin 10 000 kappaletta. Vuonna 2009 kirjastoon hankittiin 6 700 teosta. Vaajakosken aluekirjaston kokoelmiin kuuluu tieto-, kauno-, lasten- ja nuortenkirjallisuutta. Lisäksi kokoelmaan kuuluu musiikkiäänitteitä ja nuotteja, lasten äänitteitä, DVD-levyjä sekä sanoma- ja aikakauslehtiä. (Jyväskylän kaupunki 2010.)

Kirjastossa työskentelee vakituisesti yhdeksän henkilöä. Tämän lisäksi siellä työskentelee väliaikaisia työntekijöitä kuten, harjoittelijoita, työllistettyjä ja koulunkäyntiavustajia, 2 – 4 henkilöä ajankohdasta riippuen. Vuonna 2008 Vaajakosken aluekirjaston kävijämäärä oli 137 763 henkilöä. Vuonna 2009 kirjoja lainattiin yhteensä 301 520 kappaletta, tähän lukuun sisältyy myös uusinnat (Jyväskylän kaupunki 2010; Ruuttunen 2010.)

Vaajakosken aluekirjasto järjestää kirjastovierailuja ryhmille. Käynnistä kannattaa sopia virkailijan kanssa noin kuukautta aikaisemmin. Päiväkoti- ja kouluryhmät voivat tehdä kirjastoon tutustumiskäyntejä myös aamupäivisin kirjaston ollessa suljettuna. Lisäksi kirjasto järjestää kirjastonkäytönopetusta opetustunnin muodossa alakoululaisille. (Jyväskylän kaupunki 2010.)

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Työn tarkoitus ja tutkimusongelma

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää liikkumis- ja toimintarajoitteisten asiakkaiden asiointin sujuvuutta Vaajakosken aluekirjastossa. Lisäksi tutkitaan kirjaston tiloja esteettömyyden näkökulmasta. Tulosten perusteella Vaajakosken aluekirjasto voi kehittää tilojaan toimivimmiksi liikkumis- ja toimintarajoitteisille asiakkaille ja siten helpottaa heidän asiointiaan kirjastossa. Toimivuuden lisääntymisen myötä myös yleinen viihtyvyys paranee ja laajemman asiakaskunnan saavuttaminen helpottuu.

Tutkimusta tehdessä pitää tutkimusteeman pohjalta miettiä tutkimusongelmat. Tutkimusongelmaa olisi hyvä miettiä ennen tutkimuksen toteuttamista. Tutkimusongelma koostuu kysymyksistä, joihin tutkimuksessa haetaan vastauksia. (Hirsjärvi ym. 2009, 125 - 126.) Työssä halutaan saada vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miten liikkumis- ja toimintarajoitteiset henkilöt on otettu huomioon lainsäädännössä?
2. Minkälainen on esteetön tila?
3. Miten toimivaksi asiakkaat ja henkilökunta kokevat Vaajakosken kirjastorakennuksen esteettömyyden näkökulmasta?
4. Miten tärkeäksi henkilökunta ja asiakkaat kokevat esteettömän liikkumisen?
5. Miten Vaajakosken aluekirjaston esteettömyyttä voidaan parantaa?

7.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimusmenetelminä käytetään havainnointitutkimusta ja teemahaastatteluja. Havainnointitutkimus toteutetaan ennen teemahaastatteluja. Havainnointitutkimuksessa saadaan konkreettinen käsitys kirjastorakennuksesta ja siksi haastattelukysymykset ovat havainnointitutkimuksen jälkeen helpompi muotoilla sopiviksi.

7.2.1 Havainnointitutkimus

Havainnointitutkimuksella tarkoitetaan tutkimustapaa, jossa tutkija kerää aineistoa tutkittavasta asiasta havainnoimalla itse tutkimuskohdetta. Havainnointitutkimus sopii hyvin esimerkiksi haastattelujen tueksi. Vaikka havainnointitutkimuksen toteuttaminen onkin työlästä, siitä saa syvällistä ja monipuolista aineistoa. Ennen havainnointitutkimuksen toteuttamista tutkimus kannattaa suunnitella hyvin. Havainnointitutkimuksella saadaan tietoa esimerkiksi ympäristöstä ja erilaisista toiminnoista. Havainnoija voi joko osallistua itse tilanteeseen tai pysyä täysin ulkopuolisena. (Hirsjärvi ym. 2009, 212 - 214.)

Tutkimusmenetelmänä käytetään havainnointitutkimusta, koska tarkoituksena on tutkia Vaajakosken aluekirjaston tiloja esteettömyyden näkökulmasta. Pelkillä haastatteluilla ei saada riittävän tarkkaa ja yksityiskohtaista tietoa tiloista. Havainnoinnissa käytetään pyörätuolia, koska tarkoituksena on tutkia liikkumis- ja toimintarajoitteisten henkilöiden asioinnin sujuvuutta. Kirjastorakennuksen mahdolliset puutteet ja esteet huomataan parhaiten itse kokemalla.

Havainnointitutkimus suoritettiin maanantaina 15.11.2010 Vaajakosken aluekirjastossa. Tilojen toimivuutta ja esteettömyyttä testattiin pyörätuolia apuna käyttäen. (Ks. kuvio 4.) Tiloissa liikuttiin pyörätuolilla ja kokeiltiin, miten hyvin pyörätuolilla liikkuva henkilö pystyy asioimaan itsenäisesti kirjastossa. Käsikäyttöinen pyörätuoli saatiin lainaksi Vaajakosken terveyskeskuksen apuvälinepalvelusta. Pyörätuoli on keskimääräistä pyörätuolia hieman pienempi, ja sitä on helppo käsitellä. Pyörätuoli on 570 mm leveä ja 1 030 mm pitkä. Lisäksi tiloja mitattiin rullamitalla, ja selvitettiin noudattavatko ne Suomen rakentamismääräyskokoelman määräyksiä. Tiloista otettiin myös valokuvia havainnollistamista varten.

KUVIO 4. Havainnointitutkimuksessa käytetty pyörätuoli

Havainnointitutkimuksessa tarkasteltiin Vaajakosken kirjastorakennusta kokonaisvaltaisesti. Rakennuksen ulkopuolella tutkittiin pysäköintipaikkoja, katosta, luiskaa ja portaita sekä sisäänkäyntiä. Aulatiloiissa havainnoitiin aulan yleistä toimivuutta, wc-tiloja, portaita, ovia ja naulakoita. Kirjastotiloissa arvioitiin asiakaspalvelupistettä, lehtilukusalia, lainaus- ja palautusautomaatteja, kopiokonetta, tietokonepisteitä sekä yleistä tilojen toimivuutta ja esteettömyyttä. Koska kansalaisopisto sijaitsee rakennuksen toisessa kerroksessa, havainnoitiin tutkimuksessa myös hissiä.

Havainnointitutkimuksen apuna käytettiin kulttuuria kaikille -palvelun kulttuurikohteiden esteettömyyden tarkistuslistaa (ks. liite 1.). Tämä tarkistuslista sopii erityisesti kulttuurikohteen saavutettavuuden ja esteettömyyden arvioimiseen liikkumis- ja toimintarajoitteisten näkökulmasta. Kulttuuria kaikille -tarkistuslista valittiin, koska se on monipuolinen, laaja ja selkeä. Tämän lisäksi tarkistuslistassa käsiteltävät asiat on jaoteltu aihealueittain ja siinä on otettu huomioon saavutettavuuden eri osa-alueet. Havainnointitutkimuksessa tarkistuslistasta jätettiin pois ne kohdat, joita ei voitu soveltaa kirjaston toimintaan, tai jotka eivät olleet olennaisia tutkimuksen kannalta. Tarkastelun ulkopuolelle jätettiin siis osiot, jotka koskivat paloturvallisuutta, esitystä koskeva kirjallista materiaalia, suullista informaatiota, näyttelytiedotusta, näyttelyluetteloa, videota ja muuta audiovisuaalista viestintää.

7.2.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu alkaa tutkimusongelman pohdinnalla, jonka perusteella määritellään haastattelun teemat. Teemahaastattelu etenee keskustelemalla aiheena olevista teemoista. Teemahaastattelijan täytyy huolehtia, että haastattelun rakenne pysyy hallinnassa koko haastattelun ajan. Teemahaastattelijalla huolehtii myös siitä, ettei haastateltava henkilö ja hänen kertomuksensa ala johdatella haastattelun kulkua liikaa. (Tilastokeskus 2010.)

Teemahaastattelua kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi, koska se on lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimuoto. Teemahaastattelu etenee ennalta määriteltyjen teemojen mukaan. Teemahaastattelu on hyvä haastattelumenetelmä, koska siinä haastateltava saa vapaasti kertoa ajatuksistaan, ko-

kemuksistaan ja tunteistaan liittyen aiheina oleviin teemoihin. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47 – 48.)

Tutkimuksessa haastattelumuodoksi valittiin teemahaastattelu, koska siinä tutkittavat voivat itse vapaammin kertoa itseään koskettavista asioista ja samalla haastatteli- ja voi esittää tarkentavia kysymyksiä. Teemahaastattelun tarkoituksena on ensin johdatella haastateltava termiin esteettömyys ja varmistaa, että hän ymmärtää, mitä esteettömyys tarkoittaa. Tämän jälkeen selvitetään asiakkaiden ja henkilökunnan näkemyksiä Vaajakosken aluekirjaston toimivuudesta esteettömyyden näkökulmasta ja mahdollisista ongelmakohdista. Lopuksi vielä kysytään haastateltavilta kehittämissuhteita koskien Vaajakosken aluekirjastorakennusta. Kaikki haastattelut ovat yksilöhaastatteluja.

Sekä asiakkaiden että henkilökunnan haastatteluissa käytetään samoja teemoja. Teemat ovat esteettömyys, Vaajakosken aluekirjaston tilojen esteettömyys ja kehittämissuhteet. Henkilökunnan ja asiakkaiden haastatteluissa teemat ovat samat, mutta alakysymykset vaihtelevat (ks. liitteet 2 ja 3.). Kaikki haastattelut tallennetaan nauhurilla ja litteroidaan.

Teemahaastattelun tulokset käsitellään teemoittain. Teemahaastattelujen tulosten analysoinnissa tavoitteena on poimia haastateltavien vastauksista yhtäläisyydet, eroavaisuudet ja muut esteettömyyden kannalta olennaisimmat asiat.

Haastattelut toteutettiin kahtena päivänä 30.11.2010 ja 13.12.2010. Ensimmäisenä päivänä haastateltiin viittä Vaajakosken aluekirjaston asiakasta ja toisena päivänä kolmea asiakasta ja neljää henkilökunnan edustajaa. Asiakkaiden haastattelut toteutettiin kirjastotilassa ja työntekijöiden henkilökunnan neuvotteluhuoneessa. Yksi haastattelu kesti noin 15 minuuttia. Tavoitteena oli saada haastatteluun asiakkaita, joilla on liikkumisrajoite ja henkilöitä, joilla ei ole liikkumisrajoitetta. Haastateltavat asiakkaat valittiin satunnaisesti, kuitenkin siten, että joukossa on iäkkäitä, pyörätuolilla ja lasten vaunujen kanssa kulkevia henkilöitä sekä henkilöitä, joilla ei ole liikkumisrajoitetta.

7.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa keskeisiä käsitteitä ovat reliabelius ja validius. Reliabelius tarkoittaa sitä, miten toistettavissa tutkimus on. Luotettavuuden kannalta on tärkeää, että tutkimus voidaan tehdä myöhemmin uudelleen ilman, että tulokset muuttuvat merkittävästi. Jos tutkimuksessa kaksi tutkijaa saa saman tuloksen, tulosta voidaan pitää reliabelina. Validius tarkoittaa pätevyyttä eli tutkimusmenetelmän sopivuutta tutkimukseen. Validius kuvaa myös sitä, kuinka hyvin tutkimusmenetelmällä tutkitaan juuri sitä mitä on tarkoituskin tutkia. (Hirsjärvi ym. 2009, 231.)

Tehty havainnointitutkimus on mittausten osalta reliabeli, koska mittaustulokset ovat muuttumattomia ja siksi myös toistettavissa. Havainnointitutkimuksen validius on hyvä, koska havainnoimalla ja itse pyörätuolilla kokeilemalla saa todellisen kuvan tilojen esteettömydestä. Havainnointitutkimuksen pyörätuoliosuuden tulokset pohjautuvat kahden tutkijan omiin kokemuksiin. Kumpikaan tutkijoista ei ole aikaisemmin ollut pyörätuolissa, joten he saattavat kokea pyörätuolin käytön vaikeammaksi kuin kokeneet pyörätuolin käyttäjät. Havainnointitutkimustilanteessa tulokset kirjoitettiin ylös ja niitä verrattiin rakennustietosäätöön määräyksiin. Lisäksi tiloja valokuvattiin ja tutkimus oli perusteellinen. Tutkimustilanteessa ei ollut häiriötekijöitä.

Teemahaastattelujen reliabeliuteen vaikuttavat haastattelijan kokemus ja osaaminen sekä haastateltavan henkilön tiedot ja kokemukset esteettömydestä. Haastattelutavat valittiin satunnaisesti, joten toisella tutkimuskerralla saattaa tulla eri tulokset, jos haastatteluun osallistuvilla on erilaisia näkemyksiä asiasta. Haastattelutuloksiin vaikuttaa myös haastattelukysymykset, koska erilaisilla kysymyksillä voidaan saada erilaisia vastauksia. Teemahaastattelun validius on hyvä, koska haastatteluilla saatiin syvällisempää tietoa kuin esimerkiksi kyselylomakkeella. Tämän lisäksi haastattelijat pystyvät varmistamaan, että haastateltavat ymmärtävät esteettömyys käsitteen oikein. Haastattelijat pystyvät valitsemaan haastatteluun sellaisia asiakkaita, jotka olivat tutkimuksen kannalta oleellisia. Luotettavuutta heikentää se, että haastattelut toteutettiin palautusautomaatin lähellä, ja automaattista kuuluvat äänet välillä häirit-

sivät puheen kuulemista nauhurista. Tutkimustulokset kertovat Vaajakosken aluekirjastosta, eikä niitä voida sellaisinaan yleistää muihin kohteisiin.

8 HAVAINNOINTITUTKIMUKSEN TULOKSET

8.1 Ulkotilat

Vaajakosken kirjaston piha-alueen välittömässä läheisyydessä on muutama pysäköintipaikka, jotka ovat varattu liikkumis- ja toimintarajoitteisille henkilöille. Nämä pysäköintipaikat sijaitsevat kirjaston etupihalla noin 50 metrin päässä kirjaston ulko-ovesta. Muut pysäköintipaikat ovat terveyskeskuksen pihalla kadun toisella puolella. Näiltä pysäköintipaikoilta on melko pitkä matka kirjaston sisäänkäynnille, esimerkiksi pyörätuolilla kulkevan henkilön näkökulmasta. Kirjaston edustalla on kuitenkin tilaa, ja siihen voi pysähtyä autolla hetkeksi, jos asiakkaan on päästävä autolla suoraan kirjaston ulko-oven eteen.

Rakennustietosäätiön (2007, 32) mukaan katoksessa tulee olla istuin, jossa liikkumisrajoitteinen henkilö voi levätä tai odottaa kuljetusta. Kirjaston sisäänkäynnin yhteydessä on katos, mutta istuinta siinä ei kuitenkaan ole. Katettu alue on tilava, ja siinä mahtuu hyvin kulkemaan pyörätuolilla. Kirjaston sisäänkäynnin yhteydessä on portaiden lisäksi myös katettu luiska, jota liikkumisrajoitteiset henkilöt voivat käyttää (Ks. kuvio 5.). Luiska on melko pitkä ja sen leveys on 1 200 m. Luiska ei ole koko matkaltaan suora, vaan siinä on noin puolella välissä käänнос. Luiskan molemmilla puolilla on suojakaiteet. Kaiteet ovat 1 000 mm korkeita. Luiskan leveys ja kaiteiden korkeus noudattavat Rakennustietosäätiön (2007, 23) määräyksiä.

KUVIO 5. Vaajakosken aluekirjaston luiska

Tutkimuksessa todettiin, että luiskassa kulkeminen pyörätuolilla on melko vaikeaa. Luiskan pohja on laatoitettu kivilaatoilla. Kivilaatat ovat vierekkäin siten, että leveys-suunnassa niitä on 2,5 laattaa rivissä. Laatat ovat nousseet saumojen kohdilta pituus-suunnassa hieman koholle. Siksi luiskan pohja on epätasainen ja siinä on vaikea kulkea pyörätuolilla suoraan eteenpäin, koska maa on kallellaan toiseen suuntaan. Kallistumisen vuoksi ylöspäin mentäessä pyörätuoli ajautuu helposti aivan kaiteen viereen. Suuntaa ei pysty enää oikaisemaan, koska kaide on liian lähellä, ja kädelle ei ole tilaa pyörätuolin ja kaiteen välissä. Lisäksi alaspäin tultaessa vauhti kiihtyy helposti ja sitä täytyy hillitä jarruttamalla lujasti.

Luiskan käänöskohdassa tolpan juurella on pieni rako, jossa kivilaattoja ei ole ollenkaan. Pyörätuolin rengas mahtuu luiskahtamaan rakoon ja siitä on vaikea päästä itsenäisesti pois. Kaksi pyörätuolia ei mahdu kulkemaan luiskassa rinnakkain. Luiskassa ei ole leveämpää kohtaamispaikkaa, jossa pyörätuolilla kulkevat henkilöt voivat väistää toisiaan. Sisäänkäynnin yhteydessä olevat ulkoportaat eivät ole katetut, joten Rakennustietosäätiön (2007, 25) mukaan niiden korkeus saa olla enintään 130 mm ja

leveyden pitää olla vähintään 400 mm. Kirjaston portaiden korkeus on 150 mm ja leveys on 310 mm, joten ne eivät ole määräysten mukaisia.

8.2 Aulatilat

Ulko-oven kynnyks on 30 mm korkea, joten se on hieman määräyksiä korkeampi. Muut sisätilojen kynnykset ovat Rakennustietosäätiön (2007, 36) määräysten mukaisia eli 20 mm. Lisäksi kirjaston ulko-ovet ovat hyvin painavat, eivätkä ne avaudu automaattisesti tai avauspainikkeesta. Tutkimuksessa todettiin, että liikkumisrajoitteinen henkilö ei pääse pyörätuolilla itsenäisesti sisään tai ulos ulko-ovista. Tuulikaappi on melko pieni, eikä siinä ole pyörätuolin kääntösäteen vaatimaa vapaata tilaa. Aula on tilava sekä selkeä, ja siinä pystyy hyvin liikkumaan pyörätuolilla.

Aulan naulakot eivät sovellu hyvin liikkumisrajoitteisille henkilöille, koska pyörätuolissa istuessa takimmaisiiin naulakkokoukkuihin tai hattuhyllylle ei ylety. Ylettyminen riippuu kuitenkin pyörätuolissa istuvan henkilön pituudesta. Pidemmät henkilöt yletyvät hattuhyllylle paremmin kuin lyhyemmät. Aulassa on vain yksi kolmen henkilön istuttava istuin. Aulan portaiden korkeus on 170 mm ja leveys 300 mm. Rakennustietosäätiön (2007, 25) mukaan sisätilojen portaiden korkeus on enintään 160 mm ja leveys 300 mm. Suojakaiteen korkeus on 1 080 mm, ja määräysten mukainen korkeus on 1 000 mm. Kirjaston kaikkien ovien leveys on 910 mm. Rakennustietosäätiön (2007, 27, 34) mukaan suojakaide on liian korkea, mutta ovet ovat riittävän leveitä.

Aulassa on kaksi liikkumisrajoitteisille henkilöille sopivaa wc-tilaa. Toinen wc-tila on tarkoitettu naisille ja toinen miehille. Naisten wc-tila soveltuu vasenkätisille liikkumisrajoitteisille henkilöille ja miesten oikeakätisille. Wc-tilojen ulkopuolelta puuttuu merkintä siitä, onko wc-tila tarkoitettu vasen- vai oikeakätisille. Wc-tiloihin pääsee helposti kulkemaan pyörätuolilla itsenäisesti.

Kummassakin wc-tilassa wc-istuin on Rakennustietosäätiön (2007, 40) määräysten mukaisesti sijoitettu 300 mm:n etäisyydelle takaseinästä. Tutkimuksessa todettiin,

että wc-istuin on liian matala. Rakennustietosäätiön (2007, 40) määräysten mukainen istuinkorkeus on vähintään 450 mm, ja kirjaston wc-istuimen istuinkorkeus on 400 mm. Lisäksi wc-istuimesta puuttuu istuinrenkaan korotusosa.

Kummassakin wc-tilassa wc-istuimen kummallakin puolella on ylösnostettavat käsitetuet. Käsitetuet eivät ole korkeussäädettäviä, mutta niiden korkeus lattiasta on Rakennustietosäätiön (2007, 40) määräysten mukainen eli 800 mm. Käsitukien keskinäinen etäisyys on myös määräysten mukainen eli 600 mm. Käsitetuet ylettyvät 200 mm wc-istuimen etureunan yli määräysten mukaisesti. Tutkimuksessa todettiin, että kaikki käsitetuet eivät ole riittävän tukevia, vaan ne heiluvat, kun niistä ottaa tukea. Wc-istuimelta ei yletä pienelle lavuaarille eikä käsisuihkuun naisten wc-tiloissa. Miesten wc-tiloissa ei ole pientä lavuaaria eikä käsisuihkuakaan ollenkaan.

Kummassakaan wc-tilassa ei ole riittävästi vapaata tilaa pyörätuolille wc-istuimen vieressä. Tästä syystä pyörätuolilla kulkevan henkilön on vaikeaa päästä siirtymään pyörätuolilta wc-istuimelle. Kumpaankin wc-tilaan on laitettu suurehko pöytä wc-istuimen vieressä olevan vapaan tilan paikalle (Ks. kuvio 6.). Kummastakin wc-tilasta puuttuvat seinäkäsitetuet ja katosta roikkuva trapetsitanko. Pesualtaat ovat korkeussäädettäviä ja muutoinkin Rakennustietosäätiön (2007, 40) määräysten mukaisia. Pyörätuolissa istuva henkilö ylettyy hyvin pesualtaan hanaan, saippuatelineeseen sekä käsien kuivaajaan.

KUVIO 6. Wc-istuimen vieressä ei ole riittävästi vapaata tilaa pyörätuolille

8.3 Kirjastotilat

Lehtilukusali on melko tilava, ja siellä on pöytiä, joiden ääressä voi lukea lehtiä (Ks. kuvio 7.). Lehtihyllyt ovat melko korkeita, ja lehdet ovat siinä viidellä eri korkeudella. Tutkimuksessa todettiin, että pyörätuolissa istuva henkilö pystyy ottamaan itsenäisesti alemmilla hyllyillä olevat lehdet, mutta ylimpänä oleviin lehtiin hän ei yletä. Pöydät ovat sopivan korkuisia, ja niiden alla on riittävästi tilaa myös pyörätuolissa istuvan henkilön jaloille. Pöydän alla olevan tilan sopivuus riippuu henkilön pituudesta, ja pitkien henkilöiden voi olla vaikeampi asettua pöydän ääreen. Lehtilukusalissa ei ole varattuna omaa paikkaa pyörätuolissa istuvalle henkilölle, joten hänen täytyy siirtää ensin tuoli pois pöydän vierestä päästäkseen asettautumaan pöydän ääreen.

KUVIO 7. Lehtilukusali

Palvelutiskin lisäksi kirjastossa on lainaus- ja palautusautomaatit. Tutkimuksessa huomattiin, että molempien automaattien käyttö on melko hankalaa pyörätuolissa istuvalle henkilölle. Palautusautomaatin tietokoneruutu ja palautustaso ovat melko

korkealla, eikä pyörätuolissa istuva lyhyempi henkilö yletä painamaan tietokoneruudun palautuksen aloituspainiketta. Lisäksi kirjojen työntäminen palautushihnalle on hankalaa. Palautusautomaatin vieressä sijaitsevalta asiakaspalvelupisteeltä saa kuitenkin tarvittaessa apua.

Tutkimuksessa todettiin, että lainausautomaatilla asioidessa ongelmana on, että lainausautomaattipöydän alla ei ole yhtään jalkatilaa pyörätuolilla kulkevan henkilön jaloille (Ks. kuvio 8.). Tämän vuoksi kirjojen lainaaminen automaatilla on hankalaa, kun henkilö joutuu asettautumaan automaatin eteen sivuttain ja siten hoitamaan lainauksen kiertyneessä asennossa yhdellä kädellä. Automaatin käyttäminen on myös hankalaa, koska henkilö ei yletä yhdeltä paikalta hoitamaan koko lainaustoimenpiedettä, vaan hän joutuu välillä siirtämään pyörätuoliaan eteen- ja taaksepäin ottaakseen esimerkiksi lainauskuitin tai kirjastokortin. Kopiokoneen käyttämisessä on ongelmana, että pyörätuolissa istuva henkilö ei ylety maksamaan kopiointimaksua kopiokoneen takana olevaan rahastuskoneeseen. Muutoin kopiokoneen käyttö onnistuu melko hyvin.

KUVIO 8. Lainausautomaatti

Asiakaspalvelupisteessä asioidessa ongelmaksi muodostuu pisteeseen asettautuminen pyörätuolilla. Asiakaspalvelupisteen pöytä on umpinainen, joten pyörätuolissa istuva henkilö ei saa jalkojaan pöydän alle. Asioiminen pisteessä tapahtuu siis joko kurkottautumalla tai asettautumalla sivuttain pöydän eteen. Kirjastossa on useita tietokonepisteitä, jotka ovat asiakkaiden käytössä. Tietokonepisteitä on kahdenlaisia, toisia käytetään istualtaan ja toisia seisoaltaan. Tutkimuksessa todettiin, että pyörätuolissa istuva henkilö ei pysty käyttämään seisomapaikkojen tietokoneita, koska ne ovat liian korkealla. Istumapaikkojen tietokoneiden käyttö on hieman helpompaa, sillä pöytien ääreen pääsee hyvin pyörätuolilla. Mahdollisia ongelmia ovat tuolin siirtäminen pyörätuolin tieltä pois ja pöydän matala korkeus sekä jalkojen mahtuminen pöydän alle pidemmälle henkilölle.

Kirjastotila on yleisesti toimiva. Hyllyjen välissä mahtui pyörätuolilla kulkemaan melko hyvin. Tutkimuksessa mitattiin satunnaisesti muutamien hyllyjen väliset vapaat tilat. Leveimmät hyllyjen välit ovat Rakennustietosäätiön (2007, 12) määräysten mukaisia, mutta kapeimmissa hyllyjen väleissä ei ole pyörätuolin pyörähdysympyrän vaatimaa vapaata tilaa. Lastenvaunuilla mahtuu kulkemaan, mutta ei kääntymään ympäri, kirjaston hyllyjen välissä. Kirjastossa on kahdet pienet lainattavat lastenratat, joilla mahtuu kulkemaan ja kääntymään hyllyjen välissä. Kirjastossa on paljon istuimia ja myös yksi korkeampi istuin. Kirjastotila on selkeä ja loogisesti järjestetty kokonaisuus.

Rakennuksessa on myös hissi, jolla liikkumisrajoitteinen henkilö pääsee toiseen kerrokseen kansalaisopiston tiloihin (Ks. kuvio 9.). Hissi ei ole varsinaisissa kirjaston asiakastiloissa, vaan se on lukitun oven takana kirjaston henkilökunnan tiloissa. Kirjastossa ei ole hissille opastetta eikä aulan portaiden yhteydessä ole mainintaa siitä. Liikkumisrajoitteinen henkilö ei siis välttämättä tiedä, miten toiseen kerrokseen pääsee.

KUVIO 9. Hissi

Rakennustietosäätiön (2007, 29) mukaan henkilöhissin leveyden on oltava vähintään 1 100 mm ja syvyyden 1 400 mm. Tutkimuksessa todettiin, että kirjaston hissien leveys on 1 080 mm ja syvyys on 1 500 mm. Alakerrassa pyörätuolissa istuvan henkilön on hankala päästä itsenäisesti hissiin, mutta se on kuitenkin mahdollista. Hissin ovi ei avaudu painiketta painamalla, vaan se on avattava itse. Hississä henkilö ylettää kerospainikkeisiin hyvin. Toisessa kerroksessa hissiin meno ja poistulo on hankalaa, koska tilaa on todella vähän. Hissin oviaukon läheisyydessä on myös portaat, joten pyörätuolilla liikkuvan henkilön täytyy olla todella varovainen, ettei putoa portaisiin. Yläkerrassa portaiden alkua ei huomaa helposti, koska sitä ei ole merkitty värikontrastilla.

9 TEEMAHAASTATTELUN TULOKSET

9.1 Esteettömyys

Termi esteettömyys on haastateltaville melko tuttu. Haastatteluun osallistuneet liikkumis- ja toimintarajoitteiset asiakkaat tiesivät käsitteen hyvin. Iäkkäämmille ja nuoremmille asiakkaille termi oli vieraampi, samoin osalle kirjaston henkilökunnasta. Esteetön liikkuminen on kaikille haastateltaville tärkeää. Kaikille asiakkaille esteetön liikkuminen ei ole ajankohtaista, mutta he näkevät sen tärkeäksi liikkumis- ja toimintarajoitteisille henkilöille.

Itelle ei ole ajankohtainen tällä hetkellä, ei niin tärkeä. Mä näen sen sillä tavalla, että joka ikinen tila pitäis suunnitella siten, että kellä tahansa on mahdollisuus kulkea sisään. Ei voi olla siitä kiinni, että pääseekö suorittamaan jotain tehtävää tai harrastusta tai muuta, siinä ei voi olla sitä estettä, että ei pääse siihen tilaan.

Nuori asiakas

Kirjaston henkilökunnalle järjestetään koulutusta esteettömyysasioista liittyen noin kerran kahdessa vuodessa. Tutkimuksessa ilmeni kuitenkin, että haastateltavista vain harvat olivat osallistuneet tämän syksyn koulutukseen. Vaajakosken aluekirjastolla ei ole vastuhenkilöä esteettömyysasioille, mutta heillä on turvallisuusvastaava. Turvallisuusvastaava hoitaa jonkin verran myös esteettömyyteen liittyviä asioita, kuten esimerkiksi vaikeasti avattavia ovia. Vaajakosken aluekirjasto ei ole yksin tehnyt yhteistyötä liikkumis- ja toimintarajoitteisia henkilöitä edustavien tahojen kanssa.

Haastatteluun osallistuneiden asiakkaiden mielestä toimiva julkinen tila esteettömyyden näkökulmasta on sellainen tila, joka on hyvin suunniteltu, yksinkertainen, tilava, muunneltavissa ja helposti saavutettavissa. Lisäksi aulasta tulisi olla suora yhteys tilaan ja tilassa tulisi olla inva-wc ja sähköiset ovet. Lisäksi hyllyjen, palvelupisteiden ja muiden kalusteiden hyvään sijoitteluun tulisi kiinnittää huomiota. Toimivas-

sa julkisessa tilassa ei saisi olla haastateltavien mukaan portaita, kynnyksiä ja kapeita ovia.

9.2 Vaajakosken aluekirjasto

Haastateltaville asiakkaille itsenäinen toimiminen kirjastossa on tärkeää. Kirjaston työntekijöiden mielestä liikkumis- ja toimintarajoitteiset asiakkaat pystyvät asioimaan kirjastotiloissa melko hyvin. Heidän mielestään kirjastossa asioimisessa vaikeinta liikkumis- ja toimintarajoitteisille asiakkaille ovat korkeat hyllyt, kynnykset ja painavat ulko-ovet. Lisäksi ongelmia ovat aiheuttaneet kirjaston hälytysportit. Hälytysportit saavat sähkökäyttöisen pyörätuolin säädöt sekaisin, eikä asiakas pääse kirjastoon sisälle ollenkaan. Kirjaston työntekijät joutuvat avustamaan vain harvoin liikkumis- ja toimintarajoitteisia asiakkaita.

Asiakkaiden mielestä kirjastorakennuksen ulkopuoli on kohtalaisen hyvä. Pysäköinti- ja invapysäköintipaikkoihin ollaan tyytyväisiä. Osa asiakkaista pitää luiskaa hyvänä, ja osa ei. Joidenkin asiakkaiden mielestä luiska on riittävän loiva, leveä ja siinä mahtuu kulkemaan lastenvaunujen kanssa hyvin. Luiskan huonona puolena pidetään sitä, että kaksosvaunuille luiska on liian kapea ja käänöskulma hankala. Luiskassa ei saa myöskään olla esteitä, kuten esimerkiksi polkupyöriä tai koiria. Myös talvikunnossapito on tärkeää, koska luiska ei saa olla liukas. Tutkimuksessa todettiin, että osa asiakkaista kokee ulkopuolella olevat portaat vaikeakulkuisiksi ja jopa vaarallisiksi. Enemmistö haastatteluun osallistuneista asiakkaista on sitä mieltä, että ulko-ovet ovat liian painavat ja jäykät ja niistä on vaikea päästä sisään esimerkiksi pyörätuolilla tai lastenvaunujen kanssa. Lisäksi muutama mainitsi kynnysten olevan hankalia.

Portaat on aika pahat. Täytyy kattoo varsinkin pois päin mennessä ja talvella, ettei liukastu niissä. Mun mielestä toi on huono. Se on varmaan jo niin vanha, että olisi aika tehdä jotakin.

Asiakas, jolla on pieni liikkumisrajoite

Ovet on hankalat ja kynnys korkea. Tuplarattaat oli vähän aikaa ja oli hankala päästä sisään. Painavat ovet, olisi kiva, jos olisi sellanen automaattinen ovi, se auttaisi aika paljon.

Lasten vaunujen kanssa kulkeva asiakas

Enemmistö haastatteluun osallistuvista asiakkaista pitää aulatilaa toimivana. Wc-tiloihin ollaan myös tyytyväisiä. Asiakkaat toivovat hissiä aulaan. Yleisesti kirjastotiloihin ollaan tyytyväisiä (Ks kuvio 10.) Kirjastossa on riittävästi istuimia, hyllyjen välissä on tarpeeksi liikkumatilaa ja tiloissa ei ole liikkumista rajoittavia kynnyksiä. Myös palvelupistettä, tietokoneita sekä palautus- ja lainausautomaatteja pidetään hyvinä. Pyörätuolilla kulkevat asiakkaat kokevat korkeat hyllyt ongelmallisiksi.

KUVIO 10. Kirjastotila

Haastateltavista ne henkilöt, joilla ei ole liikkumis- tai toimintarajoitetta, ovat sitä mieltä, että esteettömyyttä on huomioitu tarpeeksi tai he eivät osaa arvioida sen riittävyttä. Liikkumis- ja toimintarajoitteiset asiakkaat ovat sitä mieltä, että esteettömyyttä voitaisiin parantaa. Osa haastateltavista huomautti, että rakennus on vanha, eikä siihen aikaan esteettömyyteen kiinnitetty huomiota rakennusvaiheessa.

Myös haastatteluun osallistuneista työntekijöistä suurin osa on sitä mieltä, että esteettömyyttä ei ole huomioitu tarpeeksi.

9.3 Kehitysehdotukset

Sekä henkilökunnasta että asiakkaista lähes jokainen piti kirjaston esteettömyyden kehittämistä tärkeänä. Henkilökunnan haastatteluissa tärkeimmiksi kehittämiskohteiksi nousivat ulko-ovet, kynnykset, korkeat hyllyt ja hälytysportit. Kehittämiskohteita olivat myös hissien puuttuminen asiakastiloista, kulkuväylien loogisuus ja henkilökunnan koulutus. Asiakkaiden haastatteluista tärkeimmiksi kehittämiskohteiksi nousivat myös ulko-ovet, kynnykset ja portaat. Muita mainittuja kehittämiskohteita ovat korkeat hyllyt, lehtilukusalin ahtaus, luiskan kapeus ja kääntymiskulma. Lisäksi asiakkaat toivovat lisää avaruutta kirjastotiloihin. Osa asiakkaista ei keksinyt kehittämissihtotuksia.

Kyllähän se nyt aika tärkeätä olisi. Kirjaston tarkoituksena on palvella kaikkia asukkaita tästä lähiympäristöstä. Kyllähän se rajoittaa. Kyllähän tässä varmaankin on lähettyvillä enemmänkin liikuntarajoitteisia henkilöitä.

Kirjaston työntekijä

Kehittämissihtotusten toteuttamisesta hyötyvät eniten haastatteluun osallistuvien mielestä liikkumisrajoitteiset henkilöt, kuten pyörätuolilla ja lastenvaunujen kanssa kulkevat asiakkaat sekä iäkkäät asiakkaat. Lisäksi haastatteluissa mainittiin myös itse kirjastolaitoksen, tulevien asiakkaiden ja kaikkien asiakkaiden hyötyminen.

10 ESTEETTÖMYYDEN KEHITTÄMINEN VAAJAKOSKEN ALUEKIRJASTOSSA

Vaajakosken aluekirjastossa on paljon kehittämistä esteettömyyden näkökulmasta. Henkilökunnan haastatteluista kävi ilmi, että työntekijät tarvitsevat lisää koulutusta esteettömyysasioista. Haastatteluista selvisi, että esteettömyyden kehittämistä pidetään tärkeänä, ja siksi tutkimuksesta saadut kehittämissuositukset kannattaa ottaa huomioon seuraavissa kirjastorakennuksen korjaus- ja muutostöissä. Rakennuksen ulkopuolelta parantamista tarvitsevat luiska ja portaat. Luiskasta voisi poistaa pohjalaatat kokonaan, tasoittaa maan ja laittaa tilalle esimerkiksi asfalttia. Lisäksi luiska ja käännoiskohta voisivat olla leveämpiä, jotta esimerkiksi pyörätuolilla kulkevat henkilöt pystyvät ohittamaan toisensa. Ulkoportaita voisi loiventaa ja korjata portaiden korkeuden ja etenemän rakennustietosäätiön määräysten mukaisiksi.

Sisäänkäynnin ovet voisi vaihtaa sähkövikiksi eli automaattisesti avautuviksi. Sisäänkäynnin kynnykset sekä tuulikaapin ja aulan väliset ovet voisi poistaa kokonaan (Ks. kuvio 11.). Wc-tilat vaativat jonkin verran kehittämistä. Wc-istuimen vierestä voisi ottaa isot pöydät pois ja tarvittaessa tilalle laittaa pienemmät pöydät siten, että wc-istuimen viereen jää pyörätuolin vaatima tila. Wc-istuimet voisivat olla korkeammat, tai niihin voisi hankkia korotusosan. Pesuallashanat voisivat olla automaattisesti toimivia.

Kirjastotiloissa ja lehtilukusalissa hyllyt voisivat olla matalampia, jotta pyörätuolissa istuva henkilö ylettyy niihin. Kirjastotilan hyllyjä voisi sijoittaa uudelleen siten, että jokaisessa välissä on pyörätuolin käännoisympyrän vaatima vapaa tila. Palvelupisteen ja lainausautomaatin umpinaiset pöydät voisi vaihtaa sellaisiin pöytiin, joissa on tilaa pyörätuolissa istuvan henkilön jaloille. Palautusautomaatti voisi olla hieman matalammalla. Hälytysporttien tulisi olla sellaisia, että niistä pääsee myös sähköpyörätuolilla kulkeva henkilö sisään ilman, että hänen pyörätuolinsa säädöt menevät sekaisin. Aulaan voisi laittaa portaiden viereen seinälle kyltin, jossa kerrotaan, missä hissi on. Hissi voisi olla leveämpi ja hissiin voisi laittaa varoituksen yläkerran tasanteella olevis-

ta portaista. Portaiden alun voisi merkitä värikontrastilla, jotta hissistä tuleva henkilö varmasti huomaa ne, eikä putoa portaisiin.

KUVIO 11. Kirjastorakennuksen sisäänkäynnin ovet sisäpuolelta katsottuna

11 POHDINTA

Tarkoituksena oli tutkia, kuinka toimiva Vaajakosken kirjastorakennus on esteettömyyden näkökulmasta. Tutkimuksessa haluttiin selvittää, miten sujuvaksi liikkumis- ja toimintarajoitteiset henkilöt kokevat kirjastossa asioimisen. Tutkimus oli kvalitatiivinen, koska kvantitatiivisella tutkimuksella ei olisi saatu riittävän syvällistä ja luotettavaa aineistoa. Kaikkiin tutkimuskysymyksiin saatiin vastaukset. Osa vastauksista saatiin selville tietoperustasta ja osa tutkimuksesta.

Tietoperustan kirjoittamisessa haastavinta oli sopivan lähdeaineiston löytäminen. Varsinkin esteettömyydestä kertovia kirjoja oli vähän. Tietoperusta on looginen kokonaisuus, eikä siihen voi enää lisätä tutkimuksen kannalta oleellista aineistoa. Lisäksi tutkimuksessa oli vaikeaa löytää sopivia henkilöitä haastatteluihin, koska kaikilla haastateltavilla ei välttämättä ollut kovin paljon tietoa ja kokemusta esteettömyydestä. Vaikka teemahaastattelujen kysymyksiä pohdittiin huolellisesti, silti uusia hyödyllisiä kysymyksiä nousi mieleen myöhemmin.

Tutkimuksessa selvisi, että Vaajakosken aluekirjastossa on paljon kehittämistä esteettömyyteen liittyvissä asioissa. Haastatteluista selvisi, että puutteista huolimatta asiakkaat ovat yleisesti tyytyväisiä Vaajakosken aluekirjaston tiloihin. Sekä kirjaston henkilökunta että asiakkaat pitivät esteettömyyttä ja sen kehittämistä tärkeänä. Vaajakosken kirjastorakennuksen tärkeimmät kehittämiskohteet ovat sisäänkäynnin ovet sekä ulkopuolella olevat portaat ja luiska. Muita esiin nousseita kehittämiskohteita ovat wc-tilat, korkeat hyllyt, palvelupiste, lainaus- ja palautusautomaatit sekä hyllyjen välit. Lisäksi henkilökunnan haastatteluista kävi ilmi, että työntekijät tarvitsevat lisää koulutusta esteettömyysasioista.

Tutkimuksen tulosten pohjalta Vaajakosken aluekirjasto saa tietoa tilojensa esteettömyydestä. Seuraavissa kirjastorakennuksen korjaus- ja muutostöissä tilojen esteettömyyttä voidaan parantaa tutkimuksen tulosten pohjalta. Pienimmät parannukset kirjaston henkilökunta voi toteuttaa heti, kuten esimerkiksi opaste- ja varoituskyltin lisääminen sekä värikontrastitarran laittaminen portaisiin. Monet muut kehittämis-

kohteet vaativat enemmän suunnittelua, ja niiden kannattavuutta taloudellisesti pitää miettiä tarkkaan.

Tutkimustuloksiin on voinut vaikuttaa esimerkiksi tutkijoiden kokemattomuus teemahaastattelujen tekemisessä ja pyörätuolin käytössä. Tutkijat eivät myöskään olleet aikaisemmin perehtyneet esteettömyyteen, ja siksi ei voida olla varmoja, onko tutkimuksessa otettu huomioon kaikki oleelliset asiat. Lisäksi tutkimustuloksiin vaikuttaa se, onko teemahaastatteluissa kysytty tutkimuksen kannalta tärkeitä asioita.

Tutkimuksessa ei tutkittu kuulo- ja näkövammaisia, joten jatkotutkimuksessa voisi selvittää heidän liikkumistaan ja asioimistaan kirjastossa. Lisäksi kirjaston saavutettavuutta voisi selvittää laajemminkin kuin vain esteettömyyden kannalta. Tutkimusmenetelmää voi kehittää esimerkiksi ottamalla havainnointiin muitakin liikkumis- ja toimintarajoitteisten henkilöiden apuvälineitä, kuten esimerkiksi rollaattori ja kävelykeppi.

LÄHTEET

A 18.9.1987/759. Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Viitattu 13.10.2010. Valtion säädöstietopankki Finlex.

<http://www.finlex.fi>, ajantasainen lainsäädäntö.

A 10.9.1999/895. Maankäyttö- ja rakennusasetus. Viitattu 13.10.2010. Valtion säädöstietopankki Finlex. <http://www.finlex.fi>, ajantasainen lainsäädäntö.

Essityöryhmä 2007. Kuulovammaisille esteettömät verkkosivut. Viitattu 29.12.2010. <http://www.appro.mit.jyu.fi>, essikurssi, kuulovammaisuus.

European Commission. 2010. The EU Disability Action Plan. Viitattu 21.10.2010. <http://www.ec.europa.eu>, European Commission, employment social affairs and equal opportunities, the EU Disability Action Plan.

Helassalo, T. 2005. Yhteinen ympäristö. Housing Enabler ja julkisen ympäristön arviointi. Viitattu 8.11.2010. <http://www.vsshp.fi>, dokumentit, Helassalon esitys.

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri. 2008. Vanhusten sairaudet. Viitattu 6.10.2010. <http://www.hus.fi>, potilaat ja läheiset, potilasopas, sairaudet, elämäntapaan liittyvät sairaudet, vanhusten sairaudet.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Kirja.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Invalidiliitto Ry. 2010. Asiantuntija vastaa. Viitattu 6.10.2010.

<http://www.invalidiliitto.fi>, tietoa ja tukea, asiantuntija vastaa, liikuntaesteisten määrä Suomessa, pyörätuolin mitat ja käännössäteet.

Invalidiliitto Ry. 2010. Tietoa esteettömyydestä. Viitattu 11.10.2010.

<http://www.invalidiliitto.fi>, tietoa ja tukea, tietoa esteettömyydestä.

Jyväskylän kaupunki 2010. Vaajakosken aluekirjasto. Viitattu 20.10.2010.

<http://www.jkl.fi>, kirjasto kulttuuri museot, kirjasto, Vaajakosken aluekirjasto.

Jyväskylän yliopisto. 2008. Housing Enabler kutsuu edistämään esteettömyyttä. Viitattu 8.11.2010. <http://www.esok.jyu.fi>, haastattelu, Susanne Iwarssonin haastatteluun.

Kempainen, E. 2008. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Raportteja 33/2008. Kohti esteetöntä yhteiskuntaa. Yhteiskuntapolitiikan normatiiviset keinot esteettömyyden edistämässä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Kulttuuria kaikille. 2010. Kulttuurikohteiden esteettömyyden tarkistuslista. Viitattu 15.11.2010. <http://www.kulttuuriakaikille.fi>, tietoja ja ohjeita, tarkistuslistoja, kulttuurikohteiden esteettömyyden tarkistuslista.

Kulttuuria kaikille. 2010. Palveluita tarjolla. Viitattu 6.11.2010. <http://www.kulttuuriakaikille.fi>, palveluita tarjolla.

Kuntoliikuntaliitto. 2010. Liikuntarajoitteiset. Viitattu 11.10.2010. <http://www.kunto.fi/hankkeet>, kevyenliikenteen väylät, liikuntarajoitteiset.

L 5.2.1999/132. Maankäyttö- ja rakennuslaki. Viitattu 14.10.2010. Valtion säädöstietopankki. <http://www.finlex.fi>, ajantasainen lainsäädäntö.

L 11.6.1999/731. Perustuslaki. Viitattu 13.10.2010. Valtion säädöstietopankki Finlex. <http://www.finlex.fi>, ajantasainen lainsäädäntö.

L 20.1.2004/21. Yhdenvertaisuuslaki. Viitattu 13.10.2010. Valtion säädöstietopankki Finlex. <http://www.finlex.fi>, ajantasainen lainsäädäntö.

Näkövammaisten Keskusliitto ry. Tietoa näkövammaisuudesta. Viitattu 29.12.2010. <http://www.nkl.fi>, tietoa näkövammaisuudesta.

Rakennustietosäätiö RTS. 2007. Esteetön rakennus ja ympäristö. Suunnitteluopas. Tampere: Rakennustieto Oy.

Ruuttunen, A. 2010. Lisätietoja Vaajakosken aluekirjastosta. Sähköpostiviesti 1.11.2010. Vastaanottaja M. Tolppanen.

Sarvimäki, A., Heimonen, S. & Mäki-Petäjä-Leinonen, A. 2010. Vanhuus ja haavoittuvuus. Helsinki: Edita Prima.

Suomen kuntaliitto. 2007. Housing Enabler – fyysisen ympäristön esteettömyyden arviointimenetelmä osana ikääntyvän kuntalaisen asumistarpeita. Viitattu 8.11.2010. <http://www.kunnat.net>, kuntien hyvät käytännöt, hyväkäs -tietopankki, asuminen, housing enabler, fyysisen ympäristön esteettömyyden arviointimenetelmä osana ikääntyvän kuntalaisen asumistarpeita.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) ja Suomen DfA-verkosto. 2009. Toimittanut: Tahkokallio, P. Tulevaisuus on saavutettava. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2009. DfA-tieto. Viitattu 6.11.2010. <http://www.dfasuomi.stakes.fi>, DfA-tieto.

Teräsvirta, M. 2007. Kättä pidempää – opas asiakaspalvelun saavutettavuuteen. Museovirasto.

Tilastokeskus 2010. Teemahaastattelu. Viitattu 23.11.2010. <http://www.stat.fi/virsta>, haastattelutavat, teemahaastattelu.

Tilastokeskus. 2010. Väestö iän mukaan vuosina 1875 – 2009. Viitattu 6.10.2010. <http://www.stat.fi>, tilastot, väestö, väestörakenne, 2009, väestö iän mukaan vuosina 1875 – 2009.

Tilastokeskus 2010. Väestö iän mukaan, 2009 lopussa. Viitattu 18.10.2010. <http://www.stat.fi>, tuotteet ja palvelut, verkkopalvelut, Suomi lukuina, väestö.

Turun ammattikorkeakoulu. 2009. Toimittaneet: Tanskanen, I. & Suominen-Romberg, T. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 82. Esteettömästi saavutettavissa. Tampere: Turun ammattikorkeakoulu.

Valtion ympäristöhallinto. 2010. Suomen rakentamismääräyskokoelma. Viitattu 13.10.2010. <http://www.ymparisto.fi>, lainsäädäntö, maankäyttö ja rakentaminen, Suomen rakentamismääräyskokoelma.

LIITTEET

Liite 1. Kulttuurikohteiden esteettömyyden tarkistuslista

KULTTUURIKOHTEIDEN ESTEETTÖMYYDEN TARKISTUSLISTA

Tarkistuslista on tarkoitettu avuksi kulttuurikohteen saavutettavuuden arvioimiseen etenkin liikkumis- tai toimimisesteisten ihmisten kannalta. Mahdolliset kysymykset voi mielellään osoittaa Kulttuuria kaikille -neuvontaan. Yhteystiedot ovat kyselyn lopussa.

Tarkistuslistan osiot:

- A. Tiedotus
- B. Rakennuksen ja ympäristön saavutettavuus ja esteettömyys
- C. Yleiskatsaus rakenteellisiin yksityiskohtiin, turvallisuuteen ja suunnistautumiseen
- D. Saavutettava esitys
- E. Saavutettava näyttely
- F. Tietokone, video ja muu audiovisuaalinen viestintä
- G. Strategia

	KYLLÄ	EI
--	-------	----

A. Tiedotus

1. Saavutettava tiedotus		
Käytetäänkö tiedotuksessa eri tiedotusväyliä?		
Soveltuuko Internet-sivu myös näkövammaisten ihmisten käyttöön?		
Ovatko keskeisimmät tiedot selvästi ja helposti luettavissa?		
Onko tiedotus selkokielistä/helposti ymmärrettävää?		
2. Saavutettavuudesta ja esteettömyydestä tiedottaminen		
Löytyvätkö saavutettavuustiedot Internet-sivuilta?		
Sisältääkö muu tiedotus tiedot saavutettavuudesta?		
Onko saavutettavuudesta kertovaa esitettä/opaslehtistä?		
Tiedotetaanko saavutettavuudesta muulla tavoin?		

B. Rakennuksen ja ympäristön saavutettavuus ja esteettömyys

1. Rakennukseen saapuminen

Onko sisäänkäynnin luona auton pysähtymispaikka?		
Onko vammaispysäköintipaikkoja?		
Onko vammaispysäköintipaikkoja riittävän monta rakennuksen kokoon nähden?		
Sijaitsevatko vammaispysäköintipaikat lähellä sisäänkäyntiä?		

Onko sisäänkäynnin luo johtava kulkuväylä esteetön?		
---	--	--

2. Sisääntulo

Onko rakennukseen portaaton sisäänkäynti?		
Onko mahdollinen luiska toteutettu määräysten mukaisesti?		
Onko mahdollinen hissi/tasonostin suunniteltu määräysten mukaisesti?		
Onko ovien edessä pyörätuolin kääntösäteen vaatimaa vapaata tilaa? (Kääntymistilan vähimmäiskoko on noin 1500 x 1500 mm).		
Onko mahdollinen portaiden edusritilä upotettu maahan/lattiaan?		
Pystyykö pyörätuolin käyttäjä avaamaan oven ja kulkemaan siitä?		
Onko liikkuminen turvallista?		
Onko suunnistautumisen helppous huomioitu suunnittelussa?		
Avustaako henkilökunta tarvittaessa esim. ovissa kulkemisessa tai istumapaikalle siirtymisessä sekä tarjoaako saatavilla olevia apuvälineitä?		

3. Rakennuksessa liikkuminen

Onko tarjolla apuvälineitä liikkumiseen, kuten pyörätuolia, rollaattoria tai lastenrattaita?		
Onko kaikkiin tiloihin esteetön pääsy (ei portaita/porrasaskelmia)?		
Onko mahdollinen luiska toteutettu määräysten mukaisesti?		
Onko mahdollinen hissi/tasonostin suunniteltu määräysten mukaisesti?		
Onko jokaiseen tilaan johtavista ovista vähintään yksi pyörätuolikel-poinen?		

Onko ovien edessä riittävästi esim. pyörätuolin kääntösäteen vaatimaa vapaata tilaa? (Kääntymistilan vähimmäiskoko on noin 1500 x 1500 mm).		
Onko liikkuminen turvallista?		
Onko suunnistautumisen helppous huomioitu suunnittelussa?		

4. Liikkuminen ulkona ja rakennusten välillä

Ovatko kulkuväylät esteettömiä?		
Onko liikkuminen turvallista?		
Onko suunnistautumisen helppous ja luontevuus huomioitu kulkureitien suunnittelussa?		

5. Rakennuksessa oleskelu

Onko jokaisella henkilökuntaan kuuluvalla tiedossaan perusasiat tarjolla olevista apuvälineistä ja palveluista?		
Osaako jokainen henkilökuntaan kuuluva tarvittaessa avustaa liikku- mis- tai toimimisesteistä asiakasta?		
Onko ääniympäristö hyväksyttävä (ei taustamelua tai kaikuisuutta)?		
Onko liikkumisesteisille käyttäjille soveltuvia WC-tiloja?		
Onko naulakkotiloissa ripustimia, joihin ulottuu matalalta (esim. lapset tai pyörätuolista käsin)?		
Onko yleisötiloissa riittävästi istuinpaikkoja?		
Onko ainakin osa palvelutiskistä sopivan korkuinen pyörätuolin käyttäjälle, onko palvelutiskissä induktiosilmukka tai muu kuulemisen apuväline?		
Onko yleisötilojen valaistus riittävä, mutta häikäisemätön?		
Onko ilmanlaatu hyväksyttävä?		
Ovatko sisätilat savuttomia?		

6. Paloturvallisuus

Onko rakennuksessa myös visuaalisia palohälyttäimiä?		
Onko liikkumisesteisten ihmisten ilman apua mahdollista päästä ulos varauoskäyttävien kautta tai siirtyä toiseen palo-osastoon?		

C. Yleiskatsaus rakenteellisiin yksityiskohtiin, turvallisuuteen ja suunnistautumiseen

1. Kulkuväylät

Ovatko kulkuväylät luistamattomia, kova- ja tasapintaisia sekä ilman ylitettäviä reunakiviä/kynnyksiä?		
Ovatko kulkuväylät tasaisia ilman tasoeroja?		
Onko portaiden ohella olemassa vaihtoehtoinen reitti, jossa on luiska?		
Noudattavatko tasoerot ja luiskat suosituksia?		
Onko valaistus hyvä?		
Hoidetaanko lumi- ja hiekoitustyöt asianmukaisesti?		
Onko liikkuminen turvallista?		
Onko suunnistautumisen helppous huomioitu suunnittelussa?		

2. Luiskat

Ovatko kaltevuus ja pituus normien mukaiset? (Suomessa hyväksytään rakennusmääräyksissä kaltevuus 1:12,5. Pitkissä luiskissa on oltava lepotasot.)		
Onko luiska varustettu reunoilla? (Estävät pyörätuolin/rollaattorin ajautumisen ulos luiskasta.)		
Onko luiskan kummallakin puolella käsijohteet?		

Onko pinnoite luistamaton?		
----------------------------	--	--

3. Hissi

Onko hissien pohjan pinta-ala vähintään 1100 x 1400 mm (ovi lyhyellä sivulla)?		
Onko hissien edustalla riittävästi kääntymistilaa esim. pyörätuolille?		
Pystyykö pyörätuolin käyttäjä avaamaan oven ja kulkemaan siitä?		
Onko hissien kutsu- ja käyttöpainikkeet sijoitettu myös pyörätuolin käyttäjän kannalta sopivasti?		
Onko painikkeet sijoitettu ja muotoiltu siten, että numerot/kirjaimet ovat selvästi luettavissa - myös pistekirjoituksella tai kohokirjaimin ja -numeroin?		

4. Ovet

Ovatko ovet joko sarana- tai liukuovia (pelkkiä pyöröovia ei saa olla)?		
Onko ovi riittävän leveä rollaattorille tai pyörätuolille?		
Onko ovi kynnyksetön (tai kynnyks on matala ja pyörästetty)?		
Onko oven luona vapaata tilaa, jotta pyörätuolista käsin ylettyy ovenkahvaan?		
Onko raskas ovi varustettu automaattisella ovenavaajalla?		
Ylettyykö avauspainikkeeseen helposti myös pyörätuolista?		
Onko avauspainike sijoitettu niin, ettei avautuva ovi tule päälle?		
Onko automaattiovi varustettu liikkeenpysäyttimellä/tunnistimella?		

5. Liikkumisesteisille käyttäjille soveltuvat wc-tilat

Onko ovi ilman kynnyksiä, vähintään 850 mm leveä ja onko oven sisäpuolella lankavedin, josta saa vedettyä oven peräässään kiinni?		
---	--	--

Onko kääntymiseen vapaata lattiatailaa 1500 ja wc-istuimen vierellä 900 mm, sekä takana 300 mm vapaata tilaa?		
Onko wc-istuimen kummallakin puolella ylös- ja alasnostettava tuki-kaide?		
Ovatko pesuallas ja muu varustelu sopivalla korkeudella myös pyörätuolin käyttäjälle?		

6. Turvallinen liikkuminen

Onko lasioivissa (tai muissa suurissa lasipinnoissa, joihin voi törmätä) havaitsemista auttavat merkinnät silmien tasolla?		
Onko portaiden alku- ja loppupää merkitty värikontrastilla?		
Onko portaikon kummallakin puolella käsijohteet?		
Alkaako käsijohde noin 300 m ennen porrasaskelmia ja päättyy noin 300 m askelmien jälkeen?		
Ovatko kulkuväylällä olevat muut esteet merkitty kontrastiväreillä (valoisuuskontrastilla tai siten, että ne voidaan havaita valkoisella kepillä)?		
Onko sisätilojen värit valittu niin, että se ei luo harhaanjohtavia syvyysvaikutelmia?		

7. Suunnistautumista helpottavat toimenpiteet

Onko pohjaratkaisu helposti hahmotettavissa, yksinkertainen ja looginen?		
Selventävätkö värit ja valaistus ympäristöä?		
Ohjaavatko kulkuväylät tärkeiden kohteiden kuten esimerkiksi sisäänkäynnin tai palvelutiskin luokse?		
Onko käytetty suunnistautumismerkkejä/-kohtia (yksityiskohtia, joihin huomio kiinnittyy niiden värin/muodon, äänen tai tuoksun vuoksi)?		
Onko sisäänkäynnin luona selkeitä opastetauluja tai pienoismalleja?		

Onko opastekylttejä ja pienoismalleja, joita voi tunnustella käsin?		
Onko täydentävää suullista tiedotusta?		
Onko mukaan otettavaa opaskarttaa?		
Onko tunnusteltavaa opaskarttaa eli kohokarttaa?		
Onko ääniin perustuvaa tai suullista suunnistautumisopastusta?		
Ovatko kulkureittiopasteet ja ovikyltit selkeitä?		
Onko opasteissa symbolitunnukset?		
Onko opastekyltit asetettu säännönmukaisesti samalla tavalla ja niin, että ne ovat helposti havaittavissa?		
Onko opastekyltit asetettu niin, että sekä seisova – myös heikonäköinen – että pyörätuolissa istuva ihminen pystyvät lukemaan ne?		

D. Saavutettava esitys

1. Esitystä koskeva kirjallinen materiaali

Onko tekstikoko suuri ja selkeä?		
Onko teksti helposti ymmärrettävää/selkokieltä?		
Onko kirjallinen materiaali muodoltaan ja kooltaan helposti käsiteltävää?		
Onko materiaalia myös muussa muodossa kuin mustavalkotekstinä (pistekirjoituksella, isokirjoituksella)?		

2. Suullinen informaatio

Voidaanko eri kävijäryhmille tarjota sovellettua informaatiota (esimerkiksi kuvailutulkausta, viittomakielistä tai selkokielistä informaatiota)?		
--	--	--

tiota)?		
Onko käytettävissä kuulon apuvälineitä?		

3. Liikkuminen, oleskelu, esityksen seuraaminen tai esiintyminen

Onko aula- ja lämpiötilat rakennettu niin, että pyörätuolilla tai lasten-vaunujen kanssa on tilaa liikkua ja kääntyä? (Kääntymiseen tarvittava vapaa tila on noin 1500 mm x 1500 mm)		
Onko aula- ja lämpiötiloissa tukevia ja korkeahkoja istuimia yleisön käyttöön?		
Onko katsomotiloissa pyörätuolipaikkoja useissa valinnaisissa kohdissa?		
Onko pyörätuolipaikan vieressä paikka avustajalle/seuralaiselle?		
Pääseekö näyttämölle/puhujakorokkeelle/pukuhuoneisiin/wc-tiloihin pyörätuolilla?		
Onko yleisötilojen yhteydessä maadoitettuja pistorasioita, esim. sähköpyörätuolin tai hengityskoneen käyttöä varten?		
Onko näyttämö- ja katsomotiloissa induktiosilmukkaa (kuulovahvistinta) tai vastaavaa kuulon apuvälinettä?		
Onko esityksessä tekstitulkausta?		
Onko esityksessä tulkausta viittomakielelle tai viitottua puhetta?		
Onko esiintyjä (tai esim. viittomakielen tulkki) valaistu niin, että kasvot eivät jää pimentoon?		
Onko esityksessä kuvailutulkausta?		
Onko saatavilla esimerkiksi juoniselostuksia ja librettoja pistekirjoituksella tai muissa vaihtoehtoisissa muodoissa?		
Onko tarjolla lainakiikareita tai suurennuslasia?		
Voiko esimerkiksi lavastukseen tutustua eri aistien (eli näkö, kuulo, tunto, haju) avulla - esim. näkövammaiset ihmiset ennen esitystä?		

Pääseekö avustaja esitykseen maksutta?		
--	--	--

E. Saavutettava näyttely

1. Näyttelytiedotus

Onko tiedotus sekä kirjallista että suullista?		
--	--	--

2. Näyttelyn kirjallinen materiaali

Onko tekstikoko suuri ja selkeä?		
Onko teksti helposti ymmärrettävää/selkokieltä?		
Onko teksti- ja opastekyltit asetettu säännönmukaisesti samalla tavalla ja niin, että ne ovat helposti löydettävissä?		
Onko teksti- ja opastekyltit asetettu niin, että sekä seisova että pyörätuolissa istuva ihminen pystyvät lukemaan ne?		
Onko teksti- ja opastekyltit asetettu niin, että valo osuu niihin hyvin eivätkä ne jää esimerkiksi lukevan ihmisen varjostamiksi?		
Onko pistekirjoituksella kirjoitettuja tekstejä?		

3. Näyttelyluettelo

Onko teksti helposti ymmärrettävää/selkokieltä?		
Onko teksti selvästi luettavaa?		
Onko luettelo muodoltaan ja kooltaan helposti käsiteltävä?		
Onko luettelo saatavissa myös muussa muodossa kuin mustavalkotekstinä (sähköisesti, pistekirjoituksella, isokirjoituksella)?		

4. Suullinen informaatio

Voidaanko eri kävijäryhmille järjestää omia opastuksia (esimerkiksi näkövammaisille, viittomakielisille, kuurosokeille, kehitysvammaisille)		
---	--	--

ihmisille)?		
Onko opastetuilla kierroksilla käytettävissä kannettavia kuulon apuvälineitä?		
Onko ääniteopastuksia?		
Onko ääniteopastuksissa erikseen näkövammaiset ihmiset huomioiva, kuvailua sisältävä, äänite?		
Onko ääniteopastuksissa erikseen kehitysvammaiset ihmiset huomioiva selkokielinen äänite?		
Onko äänitteen kuuntelu riittävän helppoa (löytävätkö myös näkö- tai kehitysvammaiset ihmiset oikeat painikkeet)?		

5. Näytteillepanon ratkaisut

Onko vitriinit/näyttelyseinämät sijoitettu niin, että pyörätuolilla tai lastenvaunujen kanssa on tilaa liikkua ja kääntyä? (Kääntymiseen tarvittava vapaa tila on noin 1500 x 1500 mm.)		
Onko esineet/teokset sijoitettu sellaiselle korkeudelle, että myös pyörätuolin käyttäjät ja lapset näkevät ne?		
Ovatko vitriinit rakenteeltaan sellaisia, että niiden äärelle pääsee pyörätuolilla (vapaata jalka- ja polvitilaa)?		
Onko mahdollista päästä hyvin lähelle ja katsoa läheltä esineitä?		
Löytyykö selventäviä kuvia esineistä, joiden lähelle ei pääse tai jotka ovat hyvin pieniä?		
Onko valaistus hyvä (esimerkiksi häikäisyä ei ole)?		
Voiko valaistusta säätää?		
Onko esineisiin lupa koskea?		
alkuperäisesineisiin?		
pienoismalleihin?		

jäljennöksiin?		
kohokuviin?		
Onko suullista tietoa saatavilla muun tiedon, esim. tekstien, tueksi?		
Onko näyttely helposti ymmärrettävissä ja konkreettinen (esimerkiksi esineet sijoitettu luonnolliseen ympäristöönsä tai suhteutettuna tuttuihin esineisiin)?		
Voiko näyttelyyn tutustua eri aistein (näkö, kuulo, tunto, haju)?		

F. Tietokone, video ja muu audiovisuaalinen viestintä

Ovatko videot ja muu audiovisuaalinen viestintä tekstitettyjä?		
Ovatko videot ja muu audiovisuaalinen viestintä tulkattuja viittomakielelle?		
Ovatko videot ja muu audiovisuaalinen viestintä kuvailutulkattuja?		
Ovatko videot ja muu audiovisuaalinen viestintä tehty helppotajuisiksi?		
Onko elokuvien, videoiden ym. katselutilassa kuulon apuvälineitä (induktiosilmukka tai vastaava)?		
Onko mahdolliset tietokoneet sijoitettu siten, että niiden ääreen pääsee pyörätuolilla (sopiva korkeus sekä pöytätason alla vapaata jalka- ja polvitilaa)?		
Onko jokin tietokoneista näkövammaisen ihmisen käyttöön soveltuva (varustettu ruudunsuurennosohjelmalla, puhesyntetisaattorilla, piste- kirjoitusnäytöllä)?		

G. Strategia

Onko organisaation johtotasolla sitouduttu saavutettavuuden ja esteettömyyden huomioimiseen?		
Ovatko saavutettavuuden ja esteettömyyden parantamiseksi tehtävät toimenpiteet otettu mukaan toimintasuunnitelmaan ja talousarvioon?		
Onko toimenpidesuunnitelma aikataulutettu?		
Onko henkilökunnalle järjestetty koulutusta?		
Onko saavutettavuus- ja esteettömyysasioille nimetty vastuuhenkilöä?		
Onko pääsymaksuissa huomioitu pienituloiset, ja onko vammaisen ihmisen avustajan sisäänpääsy maksuton?		
Onko yhteydenpitoa vammaisia, vanhuksia tai muita asiakasryhmiä edustaviin tahoihin?		

Huomioita

Lisätietoa

Yksityiskohtaista tietoa esimerkiksi rakennusmääräysohjeista on saatavilla Invalidiliiton esteettömyys-sivuilta: <http://www.invalidiliitto.fi/portal/esteeton.fi/fi/>

Kulttuurin ja taiteen saavutettavuudesta lisätietoa tarjoaa:
 Kulttuuria kaikille –palvelu
 Valtion taidemuseo/Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet Kehys
 Kaivokatu 2, FIN-00100 Helsinki

sari.salovaara(a)fng.fi
 (09) 1733 6378, 040 5078660
www.kulttuuriakaikille.fi

Liite 2. Asiakkaiden teemahaastattelun kysymykset

TEEMA 1 ESTEETTÖMYYS

- a. Mitä mielestäsi esteettömyys tarkoittaa?
- b. Miten tärkeäksi koet esteettömän liikkumisen? Miksi?
- c. Minkälainen on toimiva julkinen tila esteettömyyden näkökulmasta?
  - i. Minkälainen on toimiva sisäänkäynti ja luiska?
  - ii. Minkälainen on toimiva aula, esim. wc-tilat ja ovet?
  - iii. Minkälainen on toimiva kirjasto?

TEEMA 2 VAAJAKOSKEN ALUEKIRJASTON TILOJEN ESTEETTÖMYYS

- a. Kuinka tärkeää on se, että pystyt toimimaan kirjastossa mahdollisimman itsenäisesti? Miksi?
- d. Miten toimivaksi koet Vaajakosken kirjastorakennuksen ulkopuolen, kuten pysäköintipaikat, katos, luiska, portaat ja sisäänkäynti?
- e. Miten toimivaksi koet aulatilat, kuten yleinen toimivuus, wc-tilat, portaat, istuimet, ovet ja naulakot?
- f. Miten toimivaksi koet kirjastotilat, kuten asiakaspalvelupiste, lehtilukusali, lainaus- ja palautusautomaatit, kopiokone, tietokonepisteet, istuimet, yleinen toimivuus ja esteettömyys?
- g. Mitä muuta haluat sanoa Vaajakosken aluekirjaston esteettömyyteen liittyen?
- h. Kuinka riittävästi esteettömyyttä on huomioitu Vaajakosken aluekirjastossa? Miksi?

TEEMA 3 KEHITYSEHDOTUKSET VAAJAKOSKEN ALUEKIRJASTOSSA

- a. Kuinka tärkeänä pidät esteettömyyden kehittämistä Vaajakosken aluekirjastossa?
- b. Ketkä hyötyvät kehitysehdotusten toteutumisesta?
- c. Miten esteettömyyttä voitaisiin parantaa?

TAUSTATIEDOT

- a. Sukupuoli
- b. Syntymävuosi
- c. Asuinpaikka

Liite 3. Henkilökunnan teemahaastattelun kysymykset

TEEMA 1 ESTEETTÖMYYS

- a. Mitä esteettömyys mielestäsi tarkoittaa?
- b. Miten tärkeäksi koet asiakkaiden esteettömän liikkumisen Vaajakosken aluekirjastossa? Miksi?
- c. Onko esteettömyysasioille nimetty vastuuhenkilöä kirjastossa?
- d. Järjestetäänkö henkilökunnalle koulutusta esteettömyysasioista?
- e. Teettekö yhteistyötä liikkumis- ja toimintarajoitteisia henkilöitä edustavien tahojen kanssa?

TEEMA 2 VAAJAKOSKEN ALUEKIRJASTON TILOJEN ESTEETTÖMYYS

- a. Kuinka hyvin liikkumis- ja toimintarajoitteiset asiakkaat pystyvät asioimaan kirjastossa?
  - i. Mikä on liikkumis- ja toimintarajoitteisille asiakkaille vaikeinta kirjastossa asioidessa?
  - ii. Tarvitseeko henkilökunnan usein avustaa liikkumis- ja toimintarajoitteisia asiakkaita?
- b. Onko esteettömyyttä huomioitu tarpeeksi Vaajakosken aluekirjastossa?

TEEMA 3 KEHITYSEHDOTUKSET VAAJAKOSKEN ALUEKIRJASTOSSA

- a. Kuinka tärkeänä pidät esteettömyyden kehittämistä Vaajakosken aluekirjastossa?
- b. Ketkä hyötyvät kehitysehdotusten toteutumisesta?
- c. Miten esteettömyyttä voitaisiin parantaa?

TAUSTATIEDOT

- a. Sukupuoli
- b. Ammattinimike ja työnkuva
- c. Kuinka kauan olet ollut töissä Vaajakosken aluekirjastossa?